

$\frac{N. A.}{A.}$

~ 2415

87GA06065

Ex Libris

Nasjonalbiblioteket

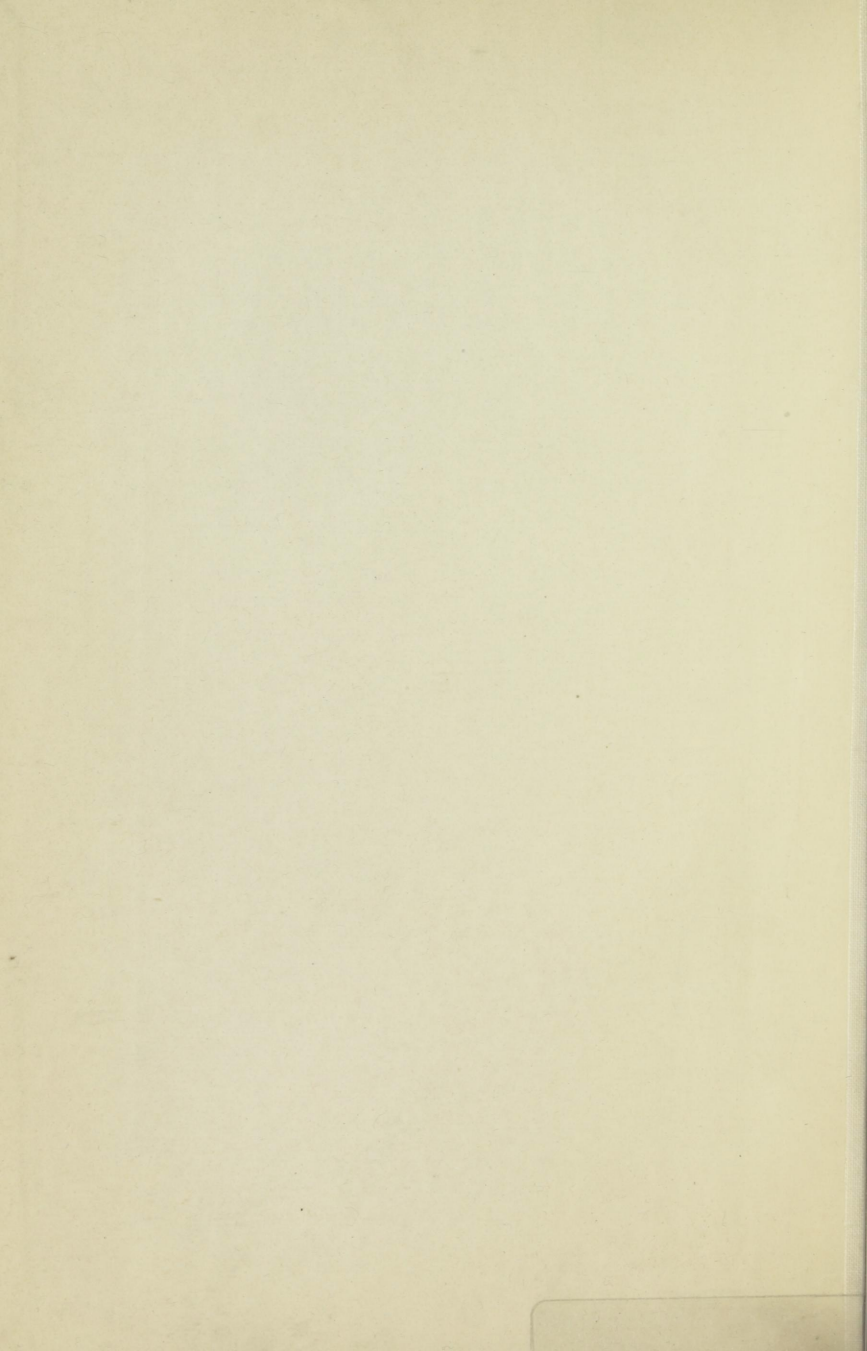

SIGNE · GREVE · DAL
HISTORIER · FRA
VIRKELIGHETEN
FORTALTE · FOR · STØRRE · SMAAPIKER

KRISTIANIA 1910
FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

HISTORIER FRA VIRKELIGHETEN

FORTALT FOR STØRRE SMAAPIKER

AV

SIGNE GREVE DAL

KRISTIANIA

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

1910

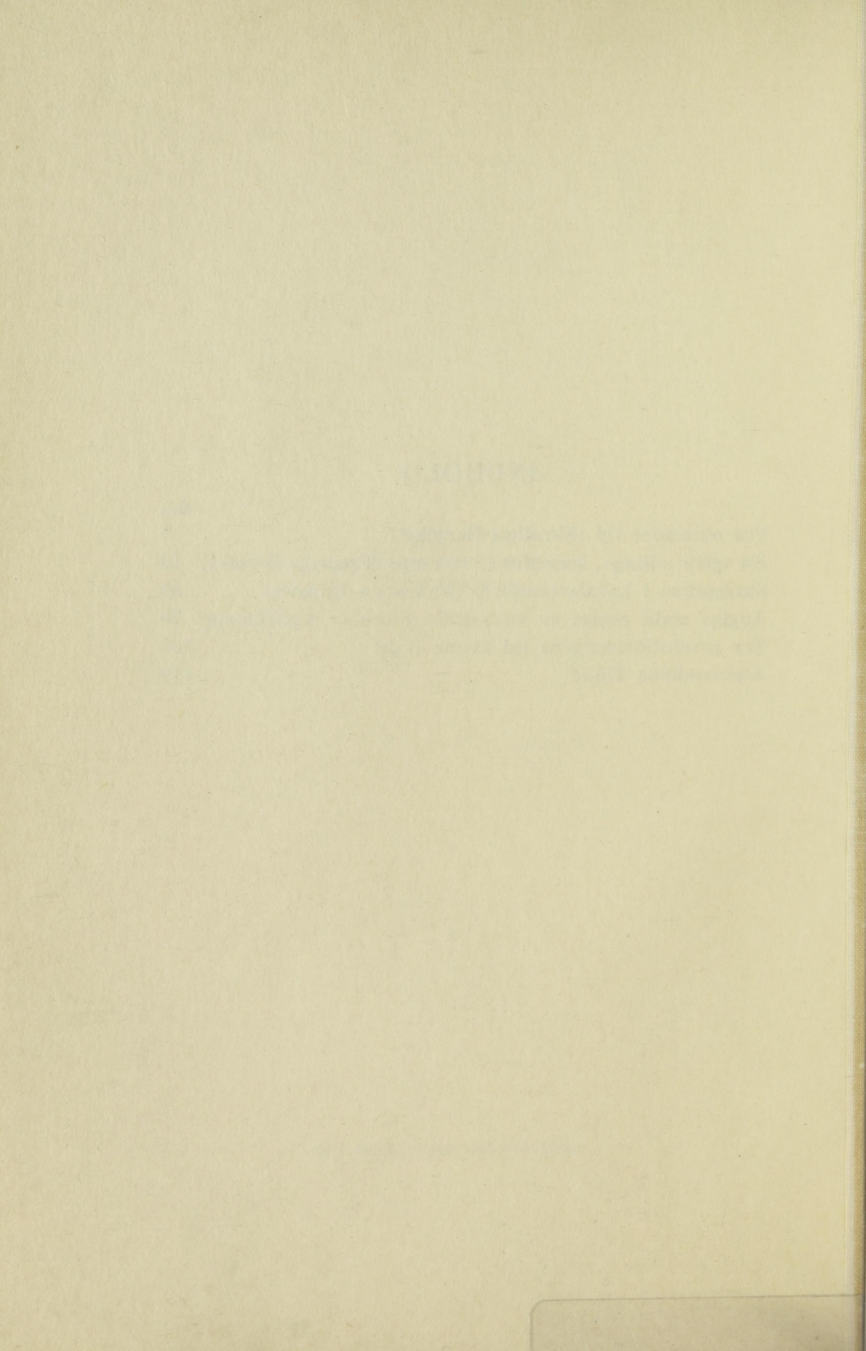
Copyright 1910
by H. Aschehoug & Co.
Kristiania.

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

INDHOLD:

	Side
Fra oldemors tid (Karoline Herschel)	1
En «grim ælling», som blev til en svane (Fredrika Bremer) . . .	19
Smaapiken i kavaleriuniform (Nadeshda Durowa)	59
Augias' stald rensed av en kvinde (Florence Nightingale)	76
Fra revolutionskrigens tid (Anne Biget)	109
Aleksandrine Tinne	119

Fra oldemors tid

(Karoline Lukretia Herschel)

Aa du vor tids smaapike, der lærer saa meget du vil og ofte mere end du vil — som frit kan vælge den uddannelse, som passer bedst for dine evner, lyst og anlæg, mon du rigtig *vet* hvor godt du har det?

Eller naar du efter endt arbeide dyrker sporten av hjertens lyst, mon det da nogensinde falder dig ind at alt slikt friluftsliv for en halvhundrede aar siden var ukjendte glæder for pikebarn?

Jeg tror det neppe. Men mangen gang har jeg tænkt paa at det kanske baade kunde være godt og morsomt for dig at vite hvordan smaapiker for en 100 aar tilbage strævde for at finde frem til sin rette plads i denne vanskelige verden.

Netop dette sidste aar har du læst og hørt meget om kometer, og kanske har du set en ogsaa om lykken var god. Og sikkert har du

været forundret over at der gaves mennesker som paa dag og time kunde utregne, naar en saadan flygtig ting viste sig og atter forsvandt! Men jeg vet om en smaapike som blev en berømt astronom, endda hun paa skolen ikke hadde lært mere end du, da du otte aar gammel gik ut av anden smaaklasse.

Det *er* som et eventyr, men det er allikevel altsammen ganske visst og sandt!

Karoline Lukretia het hun og bodde for vel 100 aar siden i den tyske by Hannover, hvor hendes far Isaack Herschel strævde haardt som musiker for at forsørge den store barneflok.

Og det *var* barn som det lønnet sig at stræve for. Næsten enhver av dem drev det til noget dygtig og godt, og en av sønnerne blev en stor musiker og en verdensberømt astronom.

Men det er allikevel ikke om *ham* jeg vil fortælle, men om den 8de i rækken, en pike, Karoline Lukretia. Av hende ventet man sig aldeles ikke nogetsomhelst. Hun var jo bare en av svært mange, og den første gang hun gjorde sig særlig bemerket, var det ikke paa nogen heldig maate heller.

Hendes ældste bror Jacob var nemlig blit ansat som organist, og Karoline, som den gang var 3 aar, skulde faa følge med den øvrige familie i kirken for at høre ham spille. Det var en stor dag for familien Herschel, og det var en ære for Karoline Lukretia, at hun fik bli

med. Men da den store stund kom, og orgelet bruste i med sin fulde kraft, faldt en stor rædsel over den lille pike, og storskrikende flygtet hun ut av kirken og bent hjem.

Kanske bror Jacob mistet tilliden til hende ved den begivenhet, i alle fald viste han sig siden altid meget streng mot hende.

En del aar senere begyndte hun paa en slags skole, hvor hun lærte at læse og skrive den tid som blev tilovers for det vigtigste fag, nemlig *striking*.

Men *heri* drev hun det ogsaa vidt, og det manglet sandelig ikke paa øvelse. Alle de strømper som bruktes i familien maatte hun strikke — ikke av bløtt uldgarn, som det du bruker i det eneste par strømper du hele skoletiden igjennem med møie faar færdig, nei — av haardt — som oftest hvitt bomuldsgarn. Og saa liten var hun endda, at strømpen naadde gulvet, naar hun staaende fældte av taaen!

Men hun hadde sagtens ogsaa andet at gjøre. Det var nu først al opvasken efter maaltiderne. Hendes ældste bror Jacob, organisten, var svært nøie paa det, og han sendte hende ut igjen gang paa gang, endda kniven virkelig var saa blank, at hun kunde speile sig i den.

Saa var det jo smaasøsken som skulde passes, særlig de viltre gutter Aleksander og Ditlev. Naar det var rigtig koldt om vinteren, saa vandet paa elven frøs, løp brødrene paa skøiter der-

nede, mens Karoline ventet frysende paa strandbredden. At smaapiker ogsaa kunde ha godt av at løpe paa skøiter, faldt ikke dengang noe levende menneske ind. I det hele hadde lille Karoline Lukretia mangelgang en følelse av at der egentlig ikke var nogen som hadde tid eller lyst til at ta sig noe større av hende. Hun skulde gjøre nytte for sig, det var alt.

Men jeg glemmer at der var *én* undtagelse, det var broren Vilhelm. *Han* hadde altid et venlig ord, en venlig omtanke tilovers for hende, og hun forgudet ham til gjengjæld, og ikke alene hun — nei hele familien var enige i den ene ting at elske og beundre Vilhelm for hans godhets skyld, hans forstand, hans sjeldne musikalske begavelse og hans harmoniske og glade sind.

Svært ung blev han allerede ansat som medlem av byens orkester, men ved siden av musikken hadde han mange andre interesser og brukte hver ledig stund til ved selvstudium at forøke sine kundskaper og skaffe sig instrumenter til hjelp ved hans egentlige yndlingsstudium — astronomien.

Alle barna var ualmindelig musikalske, men det var bare gutterne, som fik nogen undervisning. Det var Karolines største fryd, naar hun kunde sitte med sin uendelige strømpa i en krok av stuen, naar faren gav den tre aar gamle Ditlev en time i violinspil. Det kunde da hände

at han, før han hængte violinen bort, ogsaa gav hende noen veiledning, og med sit sjeldne gehør og gjennem musikalske opfatning tok hun hurtig alt efter.

Trange tider kom.

Hannover var dengang forenet med England, og da dette sidste land fik krig, blev Isaack Herschel og hans voksne sønner utkommandert. Ogsaa den ældste gifte søsters mand maatte avsted og hun selv med sit lille barn reise hjem til forældrene. Og *der* var dog saa litet at dele paa, mest taarer, nød og angst.

Netop paa den tid fik Karoline tyfus. Hun kom sig nok, men var lange tider efter saa svak, at hun maatte krype paa hænder og føtter op trapperne til 2den etage.

Og hun hadde ikke tid til at være svak. Det haardeste, mest ensformige husarbeide laa paa hende. Hun gik som alles tjener fra tidlig morgen til sen aften. Bestandig med den nagende følelse, at tiden gik uten at hun fik lære noget, der engang kunde gjøre hende uavhengig. Om hun bare hadde faat lære søm eller finere haandarbeide!

Men moren var døv for slike forslag. Hun trængte Karoline i kjøkkenet, fik hun lære noe mere, vilde hun bare faa nykker. Det var bedst som det var.

Men det *var* ikke bedst som det var. Hendes længsel efter mere kundskap gjorde hende dypt

ulykkelig, det var som en bestandig gnavende smerte, en slags aandelig tandpine!

Faren forstod dette, han kunde saa godt sympatisere med denne længsel; han hadde selv kjendt den, men maattet døive den. Det var jo saa mange krav som først maatte stilles, og han var blit saa træt, saa træt av den uavladelige kamp om det daglige brød. Hadde bare endda Vilhelm været hjemme, *han* var solskinnets, som fik alt om sig til at trives, men Vilhelm var i England, hadde faat ansættelse som musiker der, og længselen tærte paa faren, han blev svakere og svakere.

Et brændende ønske hadde han endnu, det var at se sønnen igjen, og til hele familiens ubeskrivelige glæde kom denne hjem paa et besøk.

Karoline stakkar var den som saa mindst til den elskede bror. Hun var som sedvanlig dagen lang optat i kjøkkenet og blev desuten netop i de dage forberedt til sin konfirmation. Men hele tiden trøstet hun sig med den frydefulde tanke — paa min konfirmationsdag — da er endelig engang jeg hovedpersonen, da vil Vilhelm snakke med mig!

Ak — ogsaa det blev en skuffelse! — den værste hun endda hadde oplevet. Netop om morgenen selve konfirmationsdagen maatte Vilhelm avsted for at naa skibet til England! Før hun gik i kirken maatte hun sige farvel til ham,

og under hele høitideligheten kunde hun ikke fatte andet end den forfærdelige virkelighet, at naar hun nu kom hjem, saa var ikke Vilhelm der mere.

Og saa blev hun gaaende der som før, som alles tjener, ulykkelig og haabløs. Bekymret tænkte hun paa sin fremtid. Hvordan skulde hun nogensinde kunne fortjene sit brød selv! Ak om hun bare kunde faa lært litt finere haandarbeide. Hun var saa nethændt, og hun skulde gjøre sig saa megen umake!

Og saa viste det sig denne gang som saa ofte ellers. Den som rigtig *vil* noe, finder en utvei. En tæringssyk kusine, som var meget flink i haandarbeide, kom til at bo hos dem. Nu hadde naturligvis ikke Karoline tid til at lære av hende om *dagen*, men den syke kunde slet ikke faa sove om natten for hoste, stakkar, og nu blev det avtalt mellem hende og Karoline, at den sidste skulde komme ind til kusinen, naar det begyndte at lysne saavidt av dag, og saa skulde hun fortælle kusinen alle slags sagn og eventyr hun kunde, mens denne til gjengjæld skulde lære Karoline Lukretia finere haandarbeide.

Dette var jo altid *noget* vundet, og Karoline begyndte at fatte haab. Da dør faren — den snille, strævsomme, begavede Isaack Herschel, og fra nu av blev Karoline saa overlæsset med husarbeide og alle slags bekymringer, at al tanke paa fremtiden druknet. Det var tornerne og

tidselen som var vokset op og holdt paa at kvæle sæden! Overtræt og sløv arbeidet hun hver stund paa dagen, men inderst inde gnavet endnu den uopslitelige længsel, for i stille natte-timer at bryte frem som en ulægelig pine.

Og hver dyp længsel er i sig selv en profeti om opfyldelsen. Er *viljen* og *anlægget* sterke nok, vil før eller senere det gunstige *tilfælde* støte til.

Og *tilfældet*, *hændelsen* — den kom ogsaa i Karoline Herschels ensformige, fattigslige liv! Den kom — med posten — som saa mangen gang baade før og senere! Det var et brev fra broren, Vilhelm, i England.

Nu tænker jeg mig at han ikke har kunnet glemme det hjælpeløse, fortvilede uttryk i Karolines øine ved avskeden paa hendes konfirmationsdag. I de store og utviklende forhold han har levet derover, tænker jeg mig at hendes skikkelse imellem viste sig for ham, som i sin tid hedningen for Paulus med bønne: «Kom over og hjælp os!»

Og Vilhelm Herschel var nok av samme aand som apostelen. Mangen gang skjøv han kanskje skikkelsen væk og fandt paa undskyldninger — hvad vedkom søsterens skjæbne ham — enhver var sin *egen* lykkes smed — og hun var jo desuten en pike, der gjorde nytte som datter i huset, som saa mangen anden, hvad fordret hun vel mere — hun var netop kommet paa sin rette hylde!

Men skikkelsen kom igjen, han saa de øine for sig paa de ubeleiligste steder, netop som han hadde det bedst, naar glæden over hans studium skyllet over ham som en frisk bølge — og tilslut *maatte* han faa en ende paa dette, faa et opgjør med de øine, mens der endnu var tid.

Og saa skrev han et brev hjem til moren i Hannover, og i det brev foreslog han at Karoline Lukretia, den 4de av søstrene, skulde komme over for bestandig til ham i byen Bath, saa vilde han forsøke at utdanne hendes stemme, som han husket var lovende, saa hun med tiden kunde optræde som solosangerinde ved hans oratorier og vinterkonserter.

Behøver jeg vel gjøre noe forsøk paa at beskrive for dere Karolines jubel, som hun ikke engang turde gi uttryk, fordi den var blandet med en usigelig angstfuld spænding.

Saken var jo nemlig slet ikke hermed avgjort. Meget langt derifra! Først skulde hendes strenge bror Jacob prøve hendes stemme, om den var tilstrækkelig stor, og saa — hvad der var det værste — skulde moren gi sin tilladelse, hvad der vilde falde vanskelig nok, da Karolines hjelp hjemme var likesaa uundværlig som saare billig!

I *ethvert* fald *maatte* hun først forsyne hjemmet med et oplag av hjemmestrikkede bomuldsstrømper!

Og Karoline begyndte øieblikkelig paa strøm-

perne — aldrig nogensinde har der været strikket med en mere feberagtig flid, og under striknin-gen sang hun solopartier for koncerter, som hun hadde hørt dem spillet paa violin, og for at vinde større strupefærdighet stak hun en knebel mellem tænderne!

Og endelig — da enhver især hjemme var forsynt med strømper for to aar — da hendes bror Jacob hadde prøvet stemmen og fundet den meget lovende, — da der var kommet nyt brev fra Vilhelm med løfte om et aarlig pengebidrag til moren, der vilde sætte hende istand til at holde en tjenestepike — *da* endelig fik Karoline lov til at reise, og hun forlot Hannover for at begynde et i enhver henseende nyt liv, saa forskjellig fra det gamle som natten fra den klare dag.

Ikke saa at forstaa at der nu oprandt make-lige dage, hvor Karoline sat paa stas og ventet en frier som saa mangen ung pike dengang og nu. Nei, det var det samme arbeidsomme liv der ventet hende, bare med den uhyre forskjel, at det nye arbeide utviklet hendes evner og anlæg og var rettet mot bestemte maal.

Vilhelm hadde oparbeidet sig en meget anset stilling i Bath som musiklærer og musikkdirektør, og han tjente saa godt, at han ogsaa hadde faat sin bror Aleksander over til sig og i fristunder blev istand til at dyrke sit yndlingsstudium, astronomien, og han hadde efterhaanden vundet

sig et navn ogsaa som videnskapsmand og opfinder av astronomiske instrumenter. Han kunde nemlig slet ikke faa fat paa noget teleskop som tilfredsstillet hans fordringer, og energisk og praktisk som han var, begyndte han paa egen haand at forfærdige et 6 fot langt teleskop.

Ved alle disse forskjellige arbeider maatte Karoline være ham tilhjælp. Allerede dagen efter hendes ankomst begyndte Vilhelm at gi hende time i engelsk og regning og lærte hende at føre et ordentlig husholdningsregnskap. Under maaltiderne og i fristunder fortalte han saa fra astronomien saa levende og morsomt, at Karoline og Aleksander blev like interessert og ivrige som hans medhjælpere ogsaa *der*.

Snart var hvert rum i huset forandret til verksted for forfærdigelsen av optiske instrumenter. Men det ene maatte gjøres og det andet ikke forsømmes. Naar Vilhelm stod ved dreierbænken eller slipestenen, komponerte han samtidig sange og hele konserter! Aldrig har tre søsken arbeidet bedre og ihærdigere sammen, for de var fyldt av glæde og haab. Hver time, hver stund var optat med intenst arbeide, og hver dag gav nye kræfter!

Naar de sent paa kvelden kom hjem fra en av Vilhelms konserter, hvor de alle tre hadde optraadt, gav han sig ikke engang tid til at bytte klær. Som han stod og gik skyndte han sig til dreierbænken eller slipestenen for saa endnu

senere, før det lysnet av dag, i sin kikkert at gjennemsøke himmelrummet for at gjøre sig bekjendt med dets underer. I sin ungdoms utaalmodighet og brændende virksomhetstrang tok han ingen hensyn til sig selv, hvad der naturligvis imellem hadde skjæbnsvangre følger.

Saaledes skyndte begge brødrene sig en aften efter en anstrengende konsert ut i gaarden for ved lygteskin at slipe kniver. Vilhelm blev da saa alvorlig saaret, at han laa længe syk.

Og nu viste Karoline sig i sin glans. Hun pleiet ham paa det omhyggeligste og kjærligste, hun holdt husvæsenet i mønsterværdig orden, hun avskrev noter og kompositioner og læste høit for ham videnskabelige verker eller polerte speil til instrumenterne.

Snart trængte de større rum til de svære nye instrumenter. De leiet et stort gammelt skrammel av et hus, men med en have, hvor teleskopet kunde opstilles, og hvor nye ivrige undersøkelser førte til opdagelsen av planeten Uranus. Samtidig indøvedes for vinteren svære oratorier, hvortil Karoline maatte avskrive partiturer for et hundrede mand stort orkester!

I det følgende aar gjorde Karoline stor lykke som konsertsangerinde, og hun fik fra andre kanter tilbud om engagementer paa rent storartede betingelser. Det er saaledes aldeles utvilsomt, at hun som sangerinde hadde hat utsigt til en straalende fremtid, men kjærligheten til

broren og en levende interesse for hans arbeide blev bestemmende for hendes avslag. Hun hadde smakt litt av kundskapens tr e, hun hadde tittet bak videnskapens forh eng, og alt i verden forekom hende smaatt ved sammenligning.

Aaret 1782 sang og spilte bror og søster for sidste gang offentlig. Vilhelm var stadig blit mere og mere anerkjendt som astronom og som oppfinner av astronomiske instrumenter av en hittil uanet styrke. I sin have oprettet han et stillas, hvor han opstillet et 20 fots teleskop, der senere om noen aar avl stes av et 30 fots og endelig av et verdens underverk, et 40 fots, der kunde forstørre op til 6000 ganger.

Karoline var og blev hans bedste medhjælper. Hun maatte føre tabeller og kataloger over stjernernes stilling og kopiere manuskripter, og med den slags arbeide holdt hun sig vaaken om n tterne, naar brødrene stod ved teleskopet og ret som det var ropte paa hende, naar de trængte hjælp ved finere maalinger, eller kaffe for at kvikke sig op under den lange nattevakt.

Snart trængtes endda mere plads, og brødrene leiet et stort gammelt utrolig forfaldent og upraktisk hus, men med tilstøtende have og eng, hvor teleskoperne kunde opstilles. For Karoline blev det en vanskelig tid. Fn h rskare av haandverkere var overalt paaf erde for at faa huset i beboelig stand og instrumenterne opstillet, og de var saa tyvagtige, at Karoline paastod de ikke

levnet andet end støvekost og støuebret, selv tunge bord drog de avsted med.

Som husholderske og Vilhelms assistent var hver stund optat. Al musik blev lagt paa hyl- den. Da hun mere og mere var blit indviet i astronomiens hemmeligheter, hadde hun faat sig overlatt sit eget instrument til opsøking av kometer, og fra nu av foretok hun sine astrono- miske observationer paa egen haand. Under Vilhelms hyppige] reiser tilbragte hun da alle stjerneklare nætter ved instrumentet ute paa den rimfrosne eng, hvor intet menneske kunde ha hørt hendes rop om hjelp, hvis nogen fare skulde ha kommet paa. Hendes iver og utholdenhet fik ogsaa sin belønning. Ved slutten av aaret 1783 hadde hun opdaget 14 nye taakeflekker og stjernehope.

En aften ved titiden, da enkelte stjerner blev synlige efter en overskyet dag, ropte Vilhelm, der stod oppe paa stillaset for det nye teleskop, at kun straks maatte komme og hjelpe ham med at dreie instrumentet noe til siden, hvilket skedde ved et maskineri, paa hvis forreste del røret med speilet hvilte. Paa hver side av maski- neriet befandt der sig en jernhake, og idet nu Karo- line i mørke og fotdyp sne kom løpende, hang hendes ene knæ pludselig fast i en av disse haker.

«Skynd dig, Lina,» ropte Vilhelm utaal- modig, men hun kunde bare svare: «Jeg kan ikke, Vilhelm, jeg er spiddet.»

Broren og hans arbeidere styrtet nu til, men ingen av dem kunde faa hende løs. Hun maatte selv med magt rive benet løs fra kroken, hvor ikke saa ganske litet kjøt blev hængende igjen!

I seks uker led hun usigelige smerter i saaret, uten at hun dog vilde avbryte sit arbeide — tvertom! Den 16de januar utsatte hun sig saaledes en hel nat for streng kulde for at kunne gjøre sine iagttagelser ved teleskopet. Den som leter med en slik iver, han finder — og denne gang i den aller bokstaveligste forstand, ti natten før 3de august var hun saa heldig at opdage en ny komet! Dagen efter offentliggjordes hendes opdagelse i et møte av astronomer i videnskapernes selskap i London, og i de følgende dage indfandt sig en stor skare av dem for at beundre fænomenet i Herschels nye 40 fots teleskop, der var blit en av Englands severdigheter, som enhver av betydning vilde se.

Blandt de lærde herrer var der stor glæde over hendes opdagelse, da hendes videnskabelige interesse og hendes opofrende kjærlighet til broren hadde gjort hende almindelig agtet og avholdt.

I 1788 giftet Vilhelm sig med en ung enke, meget rik og meget elskværdig. Det var et haardt støt for Karoline at maatte overlate den første plads ved brorens side til en anden. Hun flyttet straks ut av huset, men ikke lenger væk,

end at hun straks kunde være ved haanden naar han trængte hende.

Med tiden blev hun da ogsaa meget glad i sin svigerinde og endnu mere i hendes og Vilhelms eneste barn, den senere ogsaa som astronom berømte John Herschel. Hun fortsatte ogsaa sine egne observationer og havde indtil aaret 1800 gennemløst himmelrummet 8760 ganger og havde yderligere opdaget 4 nye, hittil usettede kometer!

Men Vilhelms livskraft var omsider udtømt. Han *maatte* ta sig ferie med absolut ro. To dage efter hans avreise kommer der allikevel til Karoline et brev fra ham, skrevet med blyant og skjælvende haand:

«Lina — en stor komet staar paa himlen. Jeg behøver din hjælp. Kom kl. 1, forat vi kan faa tid til at gjøre karter og teleskop istand. Jeg saa den igaar — den hadde stor hale!»

Og Lina kom nok — men Vilhelm blev stadig svakere, og 25de august 1822 døde han, berømt som videnskabsmand, elsket som faa, en utrættelig arbeider, et stort og godt menneske!

For Karoline var det som om hendes livs sol var gaat ned.

«Ingen,» sier hun i sin dagbok, «ingen kan sætte sig ind i, hvor øde og tomt livet blir, naar man engang har faat leve det i geniets straalglans!»

Der er i grunden ikke mere at fortælle om

Karoline Herschel. I sit grænseløse savn holdt hun det ikke længer ut i de omgivelser, som hadde været vidner til hendes lykkelige tid. Hun pakket i hast sammen og skyndte sig hjem til sin fødeby Hannover.

Som en anden Naomi kom hun tilbake efter en menneskealders fravær — uten nogen Ruth ved siden, der ved sin ungdom og kjærlighet kunde erstatte hende tapet av de døde. Men rygtet om hendes kundskaper, dygtighet og store hjertens godhet hadde løpet foran hende, og hun blev mottat med ærbødighet og hengivenhet fra alle hold.

Hun levet endnu mange og lange aar og beholdt til sidste stund sin klare forstand og sit gode humør.

89 aar gammel er hun endnu saa myk i kroppen, at hun kan løfte sin ene fot bak paa ryggen og klø sig som en hund bak øret med den.

93 aar gammel begynner hun at skrive familien Herschels historie, indtil det 95de aar er skriften klar og fast, efter den tid usikker og med blækklatter, hvad aldrig før forekom.

Paa hendes 98de fødselsdag kommer en masse gratulanter, deriblandt hele den kongelige familie, der sitter hos hende i flere timer og forærer hende en prægtig lænestol, en kjæmpekake og masser av deilige roser!

Hun beskriver festligheterne i et brev til brorsønnen John Herschel:

«Jeg snakket mig op i en febertilstand og fik røde kinder og glinsende øine. Alle var enige om at beundre mine faa graa haar, og forsikret mig at jeg mindst blev 100 aar. Tilslut sang jeg en vise for dem, som din far har komponert.»

Hun slutter brevet med de hjerteligste hilsener. En saa høi alder er ikke nogen udelt behagelighet, dog ler hun endnu imellem verden imøte, og mat og drikke smaker hende godt. Men han maa ikke oftere komme til Hannover for at besøke hende, hun vilde ikke endnu en gang kunne utholde avskedens smerte. — —

Og nu stod endelig døden utenfor og banket venlig paa døren, ikke som en frygtet fiende blev han mottat, men som en ventet ven!

9de januar kl. elleve aften sovnet hun ind som et barn, blid og fornøiet, 99 aar gammel. —

Paa Hannover kirkegaard hviler hun ved siden av sin far. — Paa hendes grav blomstrer et stort hvitt rosentræ.

En „grim ælling“, som blev til en svane

(Fredrika Bremer)

Jeg har kjendt smaapiker, som i 15 aars alderen var fuldstændig færdige damer, pene og nydelige, og naar jeg traf dem igjen 20 aar senere, var de de samme pene og nydelige damer — litt tykkere, men hverken morsommere eller klokere.

Jeg har kjendt andre smaapiker, som i 15 aars alderen var en gru for sine omgivelser. Opløpne bønnestænger med urimelig lange legger og armer, der under gangen svang i luften som vingerne paa et aeroplan. Med haar, der altid længtet efter kam og børste, med manerer, der intetsteds hørte hjemme, og med dagens sidste, utækkeligste meninger, fremført med skraasikkerhet og i utide, naar tante Hanna var paa visit.

Og jeg har truffet dem igjen 20 aar senere med graa haar blandt de sorte, med fine smaa rynker om øinene og et træk om munden, som fortalte at livet hadde git dem mangfoldige puf

og støt, før de var kommet paa sin rette plads og i harmoni med sig selv. Men hvilket skjønt smil og hvilke kloke og varme øine! Hvor de var, var godt at være, og rundt om dem *var* der *hjem*, om de var gifte eller ikke.

En slik en var Fredrika Bremer, som jeg vil forsøke at gi dig et indtryk av. Ja hun er selve typen sat paa spidsen, for ingen kunde være uheldigere som barn, og ingen kunde være bedre som ældre. At kjende hende og elske hende var et og det samme.

Hun er født i Finland i begyndelsen av forrige aarhundrede, men kom bare 3 aar gammel til Sverige, hvor hendes far kjøpte et stort gods — Aarsta — tre mil fra Stockholm. Derute paa landet tilbragtes sommermaanederne, mens familien om vinteren bodde i den fine byleilighet inde i Stockholm.

Der var 2 brødre, som vi ikke faar høre mere om, og 4 søstre, Charlotte, Fredrika, Hedda og Agathe.

Aarsta var et prægtig gammelt slot med stor park og have. Bare 1ste etage var indredet, da Bremers kom dit. De andre etager bestod av store, 9 alen høie riddersaler med smaarutede, blyindfattede vinduer og svære ekebjelker under taket.

Hvert skridt gav gjenlyd i de tomme rum. Ikke for alt i verden turde de smaa gaa derop alene, nei, nei, ikke uten i følge med den gamle

finske barnepike Lena eller den franske guvernante, mademoiselle de Frumerie, og selv da med bankende hjerte. De fór sammen, naar det klirret i de løst indsatte smaa ruter, og ventet halvt om halvt at den strenge fru Barbara Bielkenstjerna skulde træde ut av sin ramme derhenne paa væggen og rasle advarende med sit store nøkleknippe — men tænk, saa *var* det jo bare trækvinden som rumsterte med noe tørt løv henne paa den aapne skorsten!

Værre — meget værre var det oppe paa laaven. For *der* stod en ældgammel kiste, og inde i den laa en geværkule, som i sin tid hadde dræpt gaardens fordums eier, Clas Flemming, samt et tveegget sverd, hvis grumme indskrift fortalte at med dette var hr. Johan Flemming blit halshugget paa Karl den ellektes befaling! Ingen turde gaa derop efterat det var blit mørkt — slet ingen!

Jo — Aarsta var nok et sted som kunde sætte en livlig smaapikes fantasi i bevægelse!

Og saa avlsgaarden da med de hundreder av okser, kjøer, hester og lam. Og parken og haven!

Men allikevel — de smaa piker hadde det ikke morsomt og ikke godt!

For det var en rar tid, begyndelsen av forrige aarhundrede. Har du en oldemor i live, kan hun nok fortælle noe derom. Alt var saa ganske, ganske anderledes end du er vant til.

Skjønt brukspatron Bremer og hans nydelige

kone var bra og hæderlige mennesker, der ikke sparte paa noget for at gi barna en efter deres mening god opdragelse, forstod de ikke at gjøre dem glade og lykkelige. De talte sjelden med sine barn og kjærtagnet dem aldrig. Barna saa med ærbødighet, men med stor frygt op til sine forældre. Naar disse hadde været i selskap, og barna hørte deres stemmer ute i gangen om aftenen, sprang de forskræmt hen og gjemte sig, hver i sin krok. Forældrene var øvrigheten, imponerende og retfærdig kanskje, men svert streng og fordringsfuld.

Og paa den maate kom disse fire smaapiker til at leve paa skyggesiden hele barndommen igjennem, uten det solskin som gjensidig tillid og fortrolighet gir. Og der var desuten endnu en slem ting — de fik for litet mat!

Ja det *er* sandt, saa rart som det høres. Hør bare hvordan en almindelig hverdag forløp paa Aarsta for de smaa stakler!

Klokken otte hadde den gamle barnepike Lena klædt paa smaapikerne, og de fik spise sin frokost: *en* liten tallerken kold melk til hver og et stykke knækkebrød! Ikke paa nogen betingelse mere, selv om de graat av sult. Gamle Lena husket nok altfor godt hvor ilde det gik hende, da hun engang hadde git efter for deres graat og tat med noe brød fra kjøkkenet til dem. Nei ikke skulde hun gjøre *det* om igjen, nei!

Og hvad skulde nu *dette* bety. Undte

ikke de rike forældre sine barn at spise sig mæt?

Ak nei — kjære — det hadde en ganske anden grund. Fru Bremer hadde nemlig noen merkelige, men ganske faste prinsipper. Hun avskydde tykke og høie damer og sværmet for at hendes smaapiker skulde bli slanke og tynde som de maanskinsheltinder hun læste om i sine mange romaner. Derfor fik de saa litet mat!

Og desuten hadde fru Bremer et steds læst noe om at barn blev dumme og tykke i hodet av at spise meget. Altsaa — ikke mere end den lille desserttallerken kold melk — men skynd dere at faa den spist, nedenunder venter mamma paa at dere skal komme og sige hende god morgen!

Og nedover trappen tripper fire bleke, tynde smaapiker, og den ældste av dem banker ængstelig paa døren.

«Kom ind,» roper fru Bremer, der sitter ved sit rikt besatte frokostbord med egg og koteletter og skinke og varmt hvetebrød, som altsammen breder en deilig appetitlig duft omkring sig.

Det er Charlotte, den ældste, som kommer ind først. Hun er pen og net, kysser artig sin mor paa haanden og neier dypt!

«Det gaar an,» siger fru Bremer, «nu den næste!»

Det er vor heltinde Fredrika. Ak — du

skulde ikke gjette det av hendes ydre. Utaalmodig har hun staat og vridt paa dørhanken, før hendes tur kom, saa hun allerede derved paa forhaand har sat sin mor ut av humør. Og sagen blir ikke bedre, da hun hurtig og keitet kommer over gulvet.

Grim er hun — ubehjælpelig grim og dertil saa klodset!

«Om igjen — hen til døren endnu engang. Gaa da ordentlig paa dine ben og slæng ikke med armene — om igjen — like til du lærer at føre dig ordentlig!»

Og sandelig hun ser ikke bra ut! Kroppen er tynd og spæd med spidse skuldre og daarlig holdning. Og hodet da — altfor stort! Og haaret vokser urimelig langt ned i panden, som paa den maate blir altfor lav! Og næsen! Aa! *Den* er det værst med, altfor stor og rød til og med!

Og hvordan *er* det hun neier! — Om igjen — om igjen — se saa — der graater hun! — den næste!

Og da den frygtelige stund, som gjentar sig hver dag, er overstaat for denne gang, tørrer Fredrika taarerne av sit grimme lille fjæs og trasker med de andre videre avsted for at hilse paa familiens frygtindgydende overhoved — faren!

Dette gaar allikevel bedre — ja, det er i grunden en fornøielig stund, som de glæder sig til!

For brukspatron Bremer sitter i en lænestol midt paa gulvet i det store rum, indsvøpt i en hvit friserkaape, der dækker hele hans person uten hodet, og da barna har nei et og kysset hans haand og ønsket ham god morgen, faar de lov til at sætte sig for at se paa hvad der nu skal gaa for sig.

Det banker nemlig igjen paa døren, og ind kommer frisøren — monsieur Hagelin — klædt i lysegraa dragt med hodet og den lille muntre haarpisk i nakken hvit av pudder! Han nærmer sig med dansemestertrin og mange sirlige buk baade for herren og smaapikerne. Bak hvert øre har han en kam og i haanden en pudderkost, som han foreløbig med en overlegen mine rækker tjeneren.

Derpaa løser han — med høit opløftet lillefinger — herrens nakkepisk, greier den og fletter den om, hvorpaa han griper pudderkosten og pudrer løs, mens han av og til træder et skridt tilbake for at beundre virkningen.

Men nu er det ogsaa paa høie tid at smaapikerne forsvinder ind i skolestuen til den hyggelige franske guvernante, hvor de forblir til kl. 1, travelt optat med lekser — *mange* lekser, for fru Bremer vil at de foruten at være tynde, bleke og elegante ogsaa skal glimre ved kundskaper og færdigheter.

Og nu er det Fredrikas tur til at vise sig til sin fordel. Hun lærer forbausende let. Otte

aar gammel læser og taler hun flytende fransk og er alt begyndt paa engelsk, tysk og italiensk.

Klokken 2 indtræffer dagens glanspunkt! Det er middagen, ti av dens fire varme retter faar barna lov at spise sig mæt paa de to!

Og de lar sig det smake — de vet altfor vel at det blir deres sidste maaltid den dag, for aftensmatens lille tallerken kold melk med det lille knækkebrød er jevngodt med intet.

Fra middag til klokken fire maa de sitte stille, hver paa sin stol, og se paa at forældrene drikker kaffe, mens de har flittig utkik med uret henne paa kaminhylden. Ak dens viser slæper sig saa langsamt fremover!

Endelig slaar den fire slag, og i samme sekund reiser faren sig, og smaapikerne faar lov til at gaa ind til sig selv for at skrive og regne til klokken 6. Da maa de igjen ind for at være tilskuere til forældrenes drikken te. Men er saa ogsaa denne akt overstaat, faar de lov til at leke inde hos sig selv til attensmat og sengetid!

Vi har hørt at Fredrika var grim og klodset, men der var ogsaa værre ting. Hun hadde en mani for at slaa itu sine leker «for at se hvordan de var indvendig», eller kaste dem paa ilden, fordi det var saa morsomt, naar det flammet rigtig høit op, rullet sig sammen og saa sank langsamt hen til ingenting. Og hun klippet blade og blomster ut av sofaens damask og

stoppet hullet med stykker av sin egen kjole. Og naar gamle Lena gik rundt paa jagt for at se hvad det skrækkelige barn nu hadde fundet paa, fulgte hun hende i hælene, og naar opdagelsen var gjort, stod hun ganske stiv og stille og saa Lena alvorlig ind i øinene uten at forsvare sig med et ord! «Den der,» sa gamle Lena, «hun skal bli til noget hun, naar hun blir stor, for *det* er sikkert, at jo længere mennesken lever, des slemmere blir dem», det var nu *hendes* eneste trosartikel!

Charlotte hadde tre dukker, velklædte og pene. De fik et nydelig stel, blev hver aften vasket og avklædt lagt tilsengs. Med Fredrikas derimot var det en hel anden sak. Imellem kunde de være paaklædt 14 dage itræk, og naar de saa endelig fik av sig klærne, blev de liggende tilsengs like saa længe, eller de laa i bare linnetet i en eller anden krok, saa synet av en slik elendighet maatte oprøre ethvert moderhjerter.

Tilslut avtalte da Fredrika med lille Hedda, at hvis hun vilde passe Fredrikas dukker, skulde hun faa en pepperkake hver gang Fredrika fik nogen, og imellem en karamel, men ikke *hver* gang Fredrika fik saa'nne, da hun selv likte dem saa godt. Men Hedda holdt strengt paa karamellen, og saken blev avgjort til hendes fordel, paa den betingelse at Fredrika skulde klæ paa dem hver gang de skulde paa ball.

Der var endnu en slem, slem ting. Saa god

hukommelse Fredrika hadde, naar det gjaldt at lære lekserne, saa daarlig husket hun formaning og advarsler, kunde ikke passe klokken eller holde orden paa sine ting.

Og hendes klær — de hadde en vidunderlig tilbøielighet til at hænge fast og faa rifter, og baand hang gjerne bedrøvelig og dinglet!

Og saa var hun saa ujevn av væsen, snart overgiven og munter, snart yderlig stille og melankolsk og saa adspredt, at hun hverken hørte eller oppfattet hvad der blev sagt hende.

Men med alt dette hadde hun det kjærligste hjerte, der altid var villig til at dele med andre og gjøre dem tjenester, og som var lyksalig over et kjærtegn. Og hun hadde en begeistret sjæl, der frydet sig over alt stort og godt hun hørte om i historiundervisningen, og brændte av længsel efter at udmerke sig. Og hun elsket alt som var vakkert, og kunde ikke tænke sig at ikke alt det som var pent ogsaa var godt. Sin elegante mor saa hun op til med den dypeste beundring og hadde ikke noe høiere ønske end at være hende tillags. At dette saa komplet mislykkedes, var hendes største sorg.

Mange rare og sørgelige tanker begyndte av den grund at sætte sig fast i den lille pikes sind. Om hun nu hadde været vakker, mon ikke moren hadde syntes bedre om hende da? Og den lille Fredrika mønstret bedrøvet i speilet den altfor store næse og haaret, som grodde saa urimelig langt ned

Men skulde det ikke la sig gjøre at rette litt paa disse mangler. Længe grundet hun over dette vanskelige spørsmåal, til hun en dag grep en saks og klippet haaret tæt ind til roten i en runding om panden.

Næste morgen saa moren forundret paa hende: «Men Fredrika — din pande *er* jo slet ikke saa lav — en rigtig pen pande har du!»

Aa — hvor den lille var lyksalig!

Men senere — tre dage efter — vokste haaret frem igjen som tætte smaa buster! Da tok Fredrika en tang og rykket haarene ut med rot, et efter et!

Men *næsen* da — kanskje den ogsaa kunde forandres, iallefald faa en penere form! Og saa lavet hun sig en slags klemme, som hun satte paa næsen om aftenen, før hun sovnet, med det resultat, at den, foruten at være stor før, nu blev rød og hoven!

Skjend og formaninger vedblev at regne ned over den lille uheldige pike, og saa kom hun litt efter litt paa den uhyggelige tanke at hendes forældre holdt mindre av hende end av de andre barn. Og en rigtig svidende vond tanke var det, som rimeligvis ikke hadde nogen grund. Det hadde nylig været hendes fødselsdag, og av sin far hadde hun faat til ordentlig eie en bakke, som blev kaldt Fredrikaberg.

Men nu hadde uheldigvis Charlotte hat fødselsdag noen maaneder før, og hun hadde ogsaa

faat en bakke, men den var pen og frugtbar med blomster og busker og anlagte veier og et lysthus, mens Fredrikaberg var stenet og var uten veier eller noen slags anlæg.

Nu var det jo rimelig at Charlotte fik den peneste, som var ældst, men Fredrika tilla det alt-saa en dypere betydning og tok sig det meget nær.

Vanskeligst var hendes forhold til faren. Han var en bra mand, men forfærdelig streng og nøie, alt skulde gaa efter en strek og paa minuttet, og alle var rædde for ham.

Da smaapikerne blev litt ældre, forlangte han at de skulde bli nede i stuen mellem kaffe og tetid, for at høre paa hans høitlæsning av lærde historiske verker og reisebeskrivelser, og det til og med paa engelsk.

Fru Bremer sovnet regelmæssig efter 10 minutters forløp blidelig ind i sit sofahjørne, men smaapikerne maatte sitte stramt ret op og ned, skjønt de mangen gang var ved at falde av pinden av træthet og kjedsomhet.

Endda værre var tiden mellem aftensmat og sengetid. Da maatte atter hele flokken med huslæreren og guvernanten i spidsen toge ned i den «gule salon», hvor den saakaldte «konversations-time» begyndte, med samtale om det der netop var blit læst høit. Det var usigelig kjedelig og tvungent, og barna graat mangen gang av kjedsomhet og træthet, naar de kom op paa sine værelser igjen.

Og slik gik dagene, regelmæssig, uten mindste spor av forandring, dag efter dag, maaned efter maaned, aar efter aar!

Det gik endda an ute paa Aarsta, hvor de av og til fik spasere i parken eller haven, men i byleiligheten inde i Stockholm var det alt-sammen rent ulidelig. De fik her *aldrig* lov til at gaa ut i fri luft!

Hver eftermiddag kjørte de med faren en tur i lukket landauer med det ene vindu nede; *det* var det hele. Hver dag samme vei til samme tid.

De frøs ogsaa ynkelig derinde om vintrene i de store, men daarlig opvarmede rum, da de efter tidens mode maatte gaa barhalsede og kortærmede. Saa svak var Fredrika i de aar, at hun paa danseskolen mangen gang faldt om av overanstrengelse, og danselæreren trodde hendes ben var brukket, saa bløte og veke var de.

Og naar saa disse fire smaapiker stod i vinduerne og aandet paa ruterne for at faa isen tint bort omkring et kikhul, saa saa de nede paa gaten lykkeligere, fattige barn, som kastet sneball og tumlet sig under latter om i sneen.

Aa den som kunde være saa lykkelig at være med *der*. En vild længsel grep dem efter at faa gaa nede paa sneen og kjende den friske vinterluft, og efter lange raadslagninger begav Charlotte sig ned til forældrene for at be om deres tilladelse til en halv times spasertur hver dag i fri luft!

Hvad var det ogsaa for en vild idé! Det passet sig *aldeles* ikke for dannede smaapiker at *gaa* ute paa gaten. Det gik simpelthen umulig an. Men hvis længselen efter litt frisk motion var saa overvældende, vilde fru Bremer raade dem til hver aften, før de gik til sengs, at stille sig bak en sol med hænderne paa stolryggen og saa hoppe hundrede ganger.

Stakkars barn! Med en slig besked kom Charlotte tilbake til de andre. Hun begyndte samme aften taalmodig paa hoppingen og kom til 200, men Fredrika krøp graatende i seng!

Paa denne tid var det at den franske guvernante lot dem faa læse en time hver dag i noen romaner hun hadde bragt med sig fra Frankrike. Og nu blev det først rigtig rotet i Fredrikas hode.

Hele dagen gik hun som i drømme, og levte om igjen hvad hun hadde læst i romanerne. Tilslut blev det egentlig hende alt gjaldt, hun var heltinden. Om aftenerne ventet hun spændt paa at taugstigen skulde stilles op mot hendes vindu, og var de ute at kjøre, tænkte hun ved hver sving paa veien: «Nu kommer han, ridderen, heltten, sprængende frem, befaler kusken at stanse og sætter *mig*, Fredrika Bremer, op foran sig paa sadelknappen og *saa* — farvel Aarsta og høitlæsning og konversationstimer — ut i den vide, vide verden for at vinde ære og berømmelse.»

Men ridderen kom ikke — nei — nei! Der hændte ingenting, absolut ingenting, uten *det* at Fredrika under dette drømmeliv blev endda mere uordentlig med sin paaklædning, endda mere bustet paa haaret, endda mere forfalden til slikkerier, særlig mandler, hvis ituknaskede skal betegnet hendes vei gjennem huset.

Ak det hele var uendelig ensformig, kjedsommelig og haabløst!

Det blev slet ikke bedre, da Charlotte og Fredrika efter deres konfirmation kom med ut i det Stockholmske selkapsliv. For det første var dette netop paa den tid usedvanlig aandløst og kjedsommelig, og for det andet var rimeligvis ikke Fredrika av dem der gjør lykke paa et ball. Hadde de unge kavalerer umaket sig til hende, vilde de snart ha opdaget at hun var vittig og morsom, men meget faa av dem indlot sig paa forsøket. «Jeg tænker mig,» sa Fredrika, «at min røde næse tjener som et advarende fyrtårn.»

Nei da var det bedre at holde sig hjemme, hvor hun moret sig med tegning og musik, og var saa ivrig at hun begyndte øvelserne klokken fire om morgenen. Ved en første rangs kokkekones hjælp blev baade hun og søstrene ogsaa sat ind i kokekunstens hemmeligheter, og de drev det her meget vidt. Og de hadde fremdeles stadige øvelser i plastik, dans og ridning. Saa dagen sagtens var optat. Men det var bare

altsammen ganske planløst, for at fordrive tiden. Der var intet maal at arbeide henimot, ingen fremtid at se hen til.

Da kom for en stund en stor forandring i deres liv. Hr. Bremer, der var meget plaget av gigt og litet taalte Sveriges kolde vintre, bestemte sig for med hele familien at slaa sig ned i Frankrike for en tid.

I to svære lukkede vogner reiste de nedigjennem Sverige. Hver vogn var trukket av fire, stundom hvor veiene vor daarlige, av seks hester, og foran de første red altid to postiljonger med valdhorn.

Altsammen blev i en jagt fragtet over til Stralsund og derfra kjørtes videre gjennom Nord-Tysklands sandørkener. Farens daarlige humør gjorde reisen til en pine for dem alle. Hver morgen stod han parat med uret i haanden, og passet paa at alt blev færdig paa sekundet det klokkeslæt han hadde bestemt. Kom saa noen et par minutter forsent, var han aldeles rasende, og tordenskyen hvilte over dem alle hele dagen. Fredrika sa mange aar senere at hun ikke for al verdens gods og guld vilde gjøre den reisen omigjen paa samme maate!

Over Schweiz, hvor en av sønnerne blev sat i pension, reiste de til Paris, hvor de forblev om vinteren. De unge piker fik udmerket undervisning av de bedste lærere, og mindst et par ganger i uken kom de i teatret eller operaen.

Næste aar tiltraadte de kjøreturen hjem igjen, denne gang uten Agathe, der skulde tilbringe to aar endnu i et ortopædisk institut.

Og saa begyndte igjen det gamle ensformige liv om sommeren paa Aarsta og om vinteren inde i byen. Bare med den forskjel at konversationstimerne nu utfyldtes med erindringer fra reisen, og om aftenerne spiltes der schak, time efter time, aften efter aften, forat faren paa den maate for en stund skulde glemme sine gigtsmerter.

Han var midtpunktet hvorom det hele dreiet sig. Stod humøret lavt, hvilte en beklemmende tyngsel over alt og alle, var det litt lysere en dag, aandet alle lettet. Det var Charlottes og Fredrikas opgave daglig timevis at spille schak med ham, og det var en vanskelig affære, for han blev i daarlig humør, hvis han tapte, mens han paa den anden side heller ikke maatte merke at man med vilje lot ham vinde.

Charlotte var en taalmodig sjæl, og holdt komedien gaaende med gode miner, men Fredrika blev undertiden utaalmodig, lot tankerne fare andensteds hen og spillet greie sig som det bedst kunde. Men naar hun saa hadde godt og vel tapt, fandt faren paa, at brikkerne skulde stilles op igjen, slik som de stod paa det avgjørende punkt, saa skulde han vise, hvordan hun *burde* ha spillet — og saa begyndte spillet om igjen, skjønt uret henne over kaminen forlængst hadde meldt midnat!

Og slik gik det aften efter aften gjennem en række av aar! De fire unge piker spilte litt, sang litt, tegnet litt, malte litt og broderte en uendelighet av fine halskraver, mens de ventet paa *hændelserne* som skulde komme og rive dem ut av denne sløvende uvirksomhet og gi dem del i livets arbeide og uro, frihet og glæde. Men hændelserne kom ikke, *intet* hændte, uten *det* at en gammel tyran hadde lovens magt og myndighet til at kue viljerne og binde kræfterne!

Med en uendelig trang til virksomhet, med et uavviselig krav paa frihet og arbeide med et maal for øie, saa Fredrika sig bundet paa alle kanter. For en pike fandtes bare en utvei — at gifte sig, og *det* var mangen gang ikke andet end at komme fra en fars tyranni over til sin mands. I alle fald har kanskje *disse* unge piker set tingen slik, ellers hadde de vel ikke avslaat den ene frier efter den anden, Fredrika hele *seks*!

I fortvilelsen la hun nu den ene plan efter den anden om at bryte ut og vinde sig en stilling ute i verden, hvor hun kunde gjøre nytte for sig. Hun vilde bli sykepleierske — ja det vilde hun, meldte sig til tjeneste ved lasarettet! Men søstrene besvor hende om at la en slik tanke fare. Det vilde ikke føre til andet end at faren blev endda mere misfornøiet med hende end han nu var, og vilde la sin vrede gaa ut over dem allesammen. Hun vilde *aldrig* faa lov, det var ganske umulig.

Agathe var imidlertid kommet hjem, men den ortopædiske behandling skulde fortsættes ved hjælp av en seng med en egen indrettet mekanisme. Men denne kunde ikke faa plads inde i byleiligheten, og hun skulde derfor forbli ute paa Aarsta. Ak — hvor gjerne vilde ikke de fire søstre, der holdt saa usigelig av hverandre, ha faat lov til at være der sammen med hende! Men én maatte være i byen for at hjelpe med at pleie og underholde den syke far.

Charlotte tilbød sig — det var hende en slik trøst at vite at de tre andre hadde det frit og godt sammen derute paa Aarsta. Og hun strævd med at holde det gaaende. Hver anden nat vaaket hun og næsten hele dagen, og som oftest langt ind paa natten læste hun høit for ham, og blev tilslut saa elendig at lægerne blandet sig ind og sa at hun straks maatte bli avløst av en av de andre søstre, helst Hedda, der var den sterkeste.

Og saa satte Charlotte sig i slæden og kjørte den klare, kolde vinterdag ut til Aarsta, hvor de tre søstre ventet hende. Ute paa gaardspladsen tok de imot hende og førte hende opover trapperne ind i spisesalen, hvor det hyggeligste kaffe-bord var dækket foran en sprakende kaminild. Men da blev det formeget for Charlotte, overanstrengelsen ved nattevaaking og glæden over at være blandt de kjære søstre tok rent magten fra hende. Hun graat og hun lo, og hun skjendte

paa sig selv over sin svakhet, og søstrene omfavnet hende og stelte om hende, og de følte sig som ett midt i en sørgelig og vanskelig verden. Til langt paa nat sat de fire om kaminilden og snakket sammen!

For det *var* en vanskelig verden for en kvinde dengang, værre end nu. Ikke blev hun myndig nogensinde uten ved giftermaal, kunde ikke stille med sine egne penger, kunde ikke utdanne sig for nogen selvstændig virksomhet eller gifte sig uten formynderens tilladelse.

Og desuten — saa godt som alle veier til selvstændig virksomhet var stengt. Selv *det* at undervise smaabarn blev ikke betrodd hende. Ute ved Aarsta, hvor der var sørgelig mangel paa skole, begyndte en ældre, dannet enkefrue og hendes voksne datter at gi smaabarnsundervisning, og det gik aldeles udmerket til glæde for alle, indtil myndighetene en vakker dag befaler at skolen skal lukkes, indtil en 18-aarig seminarist var færdig med sin eksamen og kunde overta den!

Al denne uretfærdighet følte Fredrika paa det bitreste. Kvinders lod i sin almindelighet og hendes egen i særdeleshet forekom hende ynkværdig. Hun følte at hun var født med sterke vinger, men trodde at de for bestandig var stækket. Mere og mere stille blev hun, hadde ikke længer noget haab til fremtiden eller tro paa at hun nogensinde vilde kunne faa nogen

virksomhet der kunde være til hjælp for andre og glæde for hende selv.

Hun ønsket sig døden. Der var ingen som hadde bruk for hendes arbeidskraft, det eneste man forlangte av hende var at hun blid og fornøiet skulde sitte paa en stol og brodere. Men hun var syk av huller og fine tunger, hun var træt av at sitte stille, og hun *var* ikke fornøiet, tvert om, hun var misfornøiet og ulykkelig og dødsens træt og lei av det alt sammen!

Og hendes ulykkelige sindstilstand angrep ogsaa hendes ydre. Av mangel paa glæde, motion og bevægelse i frisk luft fik hun daarlig hud, og en øiensygdøm der gjorde øinenes hvite gult. Hun begyndte at gjemme sig bort naar der kom gjester, hun mente at folk maatte faa imot hende bare ved at se hende!

Aa — det var tunge og vanskelige ungdoms-aar, senere hen i livet orket hun næsten ikke at tænke tilbake paa den tid! Men en god ting hadde den lært hende — den inderligste medfølelse med enhver der var bundet og hadde det ondt og trængte hjælp. Og der var mange av *dem* — for de syke og sorgfulde, det er en stor familie det, den savnes ingensteds.

Og i disse aar var det som om Fredrika hadde faat nøklen til at forstaa dem, og kunde finde de ord der aapnet hjerterne og faldt som balsam over syke og saare sind. Rundt om i de smaa fattige stuer i egnen om Aarsta blev

hun en kjær og velset ven; *det* gjorde hende godt. Hun saa og forstod at hun dog kunde være til nogen nytte, at hendes egne lidelser hadde lært hende at forstaa og hjælpe andre. Denne bevissthet gjorde hende gladere tilsinds og derved ogsaa friskere. Al denne traven om ute i sykebesøk i alslags veir gjorde hende ogsaa godt — øiensygdommen forsvandt, og huden blev igjen ren og pen.

Og saa kom der en dag sent ut i mars. Sneen laa flekkevis endda, og det var koldt om nätterne. Hun kom fra et sykt menneske som hun hadde kunnet hjelpe; det var blit sent, og hun gik fort hjemover for at komme tidsnok til aftens. Et øieblik maatte hun stanse og dra pusten og se mot vesthimmelen, hvor solen nylig var gaat ned og hadde farvet skyerne med purpur. Da kom der en luftning mot hende fra snemarkerne, en mild luftning fuld av vaar. Hun insuget den begjærlig og kjendte hvor blodet fløt raskt i aarerne; og hvor sund og sterk hun følte sig! Da gjorde hun sig det spørsmaal, som saa mangen gang før: «Vilde du dø nu?»

Men mens hun før altid hadde svaret: «ja, ja — helst dø», saa kunde hun nu svare: «nei, jeg vil helst leve». Og med én gang fødtes det haab, den tro, at ogsaa *hun* kunde faa nogen lykke her paa jorden.

Da var hun 27 aar!

Nu begyndte hun at sitte oppe om aftenerne, naar det var blit stille i huset, og alle laa og sov. Og saa tok hun frem papir og pen, og begyndte at skrive ned noe av alt det hun hadde tænkt og oplevet, og før hun rigtig visste hvorledes det gik for sig, blev det til hele fortællinger, med nye personer, og en vakker dag var det blit til en hel bok, som hun sendte til en forlægger, dog uten at sætte sit navn under.

Og boken, den kom ut og gjorde stor lykke. 100 daler fik hun for den, og de fire søstre lo og graat sammen av glæde! For nu var der haab om en fremtid, nu var en vei fundet der kunde føre frem til en selvstændig virksomhet, til hjelp for andre og en glæde for hende selv!

Og haabet blev ikke skuffet. Allerede den næste bok, som het «Familien H.», gjorde umaadelig lykke. Den gamle digter Franzén kom paa besøk, og kunde slet ikke tale om andet end sin beundring for boken og sine fundringer over hvem der vel kunde ha skrevet den!

Dette var mere end søstrene kunde greie, det var jo *deres* egen kjære Fredrika, hvem hele æren tilkom, og Franzén blev indviet og med ham snart hele Sverige.

Men da var den gamle stivnakke brukspatron Bremer allerede død. Fulde av tunge lidelser hadde hans sidste aar været, og han hadde baaret dem som en helt! Aa du gamle, for-

blindede, stivsindede far, jeg skulde ha undt dig at opleve denne glæde, for jeg tror dit hjerte inderst inde var ømt og godt. Hadde du tillatt dig at være mere *menneske* end uangripelig autoritet og selvhersker, hadde du selv og alle dine kjære været lykkelig. Men du valgte *magten* og døde ensom og til lettelse for alle, og fik aldrig vite at den mindste var blit den største, at ved den ringeste av dine barn blev dit navn prist og berømmet over hele Sverige.

Ja, er saa *det* ikke et eventyr! Den lille grimme, uheldige Fredrika Bremer var blit familiens stolthet, der til alle tider bærer dens navn til efterslegten! Læst, beundret og elsket over hele Sverige, oversat til tysk, engelsk og fransk og i lykkelig besiddelse av det svenske akademis to guldmedaljer!

Sandelig — det er endnu en gang historien, den sande historie om den grimme ælling der var blit til en svane!

Hvem læser de bøker nu? Ingen. Men hvad var det da som dengang gjorde folk saa glad og varm om hjertet naar de læste dem?

Det var det store, varme hjerte som slog i dem, det var de kloke, muntre øine og det venlige, glade smil. Det var hele familien i dagligstuen som den dengang var, og som man med henrykkelse kjendte igjen, det var de mange smaa, smaa ting som tilsammen utgjør det fulde, hele liv, og som til da ingen hadde set og op-

fattet slik som hun saa dem. Det var den fine humor og den egte kvindelige visdom.

Men alt dette er for os nutidsmennesker gjemt i en underlig, gammel og for os fremmed form, som det tar tid og god vilje at forsones sig med. Og selv om vi hadde den gode vilje, saa mangler vi i ethvert fald den gode tid, og Fredrika Bremers bøker blir staaende i fred paa bibliotekernes øverste hylde vel skjult under et tykt lag støv. Men allikevel hænder det av og til at en eller anden ved en hændelse kommer over dem, blaaser støvet væk og arbeider sig gjennom høist merkelige og usandsynlige romantiske tildragelser ind til en scene av en saa vidunderlig friskhet og sandhet, at vedkommende falder i stor forundring og læser videre og videre og videre, og tar den med hjem og bestemmer sig til at læse den helt ut — men om *det* blir noget av, derom vet jeg ingenting!

Men det *er* ikke forfatterinden Fredrika Bremer jeg vil fortælle noget om, men om *mennesket*, der efter rækker av aar der var løpet hen som nuller, kom til at farte viden om og fik se flere av denne verdens undere end nogen anden levende kvinde paa den tid.

Hun hadde ingen ro paa sig, fordi hun hadde saa meget at ta igjen efter de lange uvirksomme ungdomsaar.

Fra Amerika, hvor hendes bøker ganske særlig hadde gjort indtryk, fik hun stadig breve

fra vildt fremmede mennesker der indbød hende til at komme over og være deres gjest saa længe hun selv vilde.

Og tilslut bestemte hun sig til at reise derover. Det var en haarreisende tanke, som fik slegt og venner til at protestere paa det kraftigste. For hvad *var* en amerikareise dengang for en enslig dame? Uhørt og aldeles ugjennemførlig!

Men Fredrika *vilde* avsted. Hun vilde ha erstatning for de mange ørkeløse ungdomsaar — hun vilde *se* og *lære* alt hvad hun hadde kræfter til i resten av sit liv, og *det* program har hun levet efter.

En storartet hjertelig mottagelse fik hun derover. Ukjendte, venlige mennesker tok imot hende med aapne armer, og hun fik hundredevis av indbydelser til forskjellige hjem rundt om i de Forenede Stater. Alt hvad Amerika dengang eiet av berømte personligheter, blev hun kjendt med. Hendes bøker hadde banet vei for hende, man tok imot hende som en kjær gammel ven. For Fredrika Bremer blev de to aar hun var derover, hendes livs lykkeligste tid.

Amerika dengang var noget ganske andet end Amerika nu. Uendelig meget mere friskt, ungt, interessant og avvekslende. Det var like før utbruddet av den store borgerkrig, og neger-slaveriet florerte endnu i sydstaterne. Fredrika satte sig overalt ind i forholdene. Hun saa slaveriet i dets bedste skikkelse paa de store vel-

dyrkede plantager, hvor slaverne bodde i pene smaahuser og fik en human behandling. Og hun saa dem hvor de om aftenerne dreves sammen som kvæg i en stald og om morgenen joges ut til arbeidet med slavefogdens pisk susende over sig. Hun var tilstede paa et slavemarked hvor de solgtes ved auktion til høistbydende som en anden vare, og hun traf dem i gjælds-fængslet hvor de var pantsat som andet gods — og hendes hjerte blødte for dem.

Og hun saa andet og mere.

Hun fulgte Mississippifloden og kom til nye, udyrkede egne hvor indianernes kanoer sneg sig lydløst langs elvebredden, og lyset fra deres leirbaal flammet op inde fra urskogen i den mørke aften. Og det hændte at unge krigere blandt dem kom ombord paa hendes skib og seilte med et stykke. Det var egne indianertyper som vi kjender dem fra Coopers romaner: næser som lignet høkeneb, nedtrukne mundviker der gav dem et haanlig uttryk, og skarpe rovfugl-øine der likesom vilde dyrs stadig speidet urolig om efter en mulig, skjult fare.

Helt op til St. Paul drog hun. Det var dengang en nybyggerby paa et par tusen mennesker, og i gaterne vrिमlet det av indianere. Krigere skred langsomt frem, værdig og avmaalt, med den blanke øks i haanden, og ofte malt paa den mest avstikkende maate, det halve ansigt f. eks. med zinnoberrøde streker og pletter, det

andet halve med gule. En hadde en stor rød plet paa næsen, en anden sin pande malt i sorte og gule ruter, atter andre med kulsorte ringer om øinene. Allesammen bar de ørnefjær i haaret. Kvinderne saa mest ut som trækdyr med krum ryg.

Hun kom ogsaa til Chicago, som dengang var en smaaby med planker istedenfor brolægning og i det hele utrolig skidden og fæl. Derfra tok hun med diligence paa skrækkelige veier, eller rettere antydning til saadanne, for at se litt til livet hos de første svenske og norske nybyggere ute paa prærien.

Den ældste svenske koloni holdt til ved Pine Lake, en vakker innsjø, om hvilken de hadde bygget sine bjelkehus — et halvt snes ialt. De visste ikke hvad godt de skulde gjøre hende, dette besøk var jo en stor begivenhet i deres fattige, avsondrede og strævsomme liv.

Og Fredrika Bremer gjorde da ogsaa paa sin side alt hvad hun kunde for at hygge for dem denne ene festdag. Hun fortalte sagn og eventyr, hun sang for dem og lekte med dem. Og ut paa aftenen var de saa optøet av denne sjeldne begivenhet at de begyndte at danse svenske folkedanse og sang viser til.

Og Fredrika danset med. Tilslut tok alle hverandre i haanden og danset rundt husene, og efterpaa gik de par om par rundt sjøen og sang Tegnér's stjernesang og den gamle aftensalme «Nu hvilar hela jorden».

Om natten maatte den fine, forvænte dame frøken Bremer dele seng med enken Pettersen, der endelig vilde forære hende sin vielsesring!

I Madison besøgte hun ogsaa en norsk koloni, Koskonong. Denne koloni hadde egen prest, Preuss. Han var ikke hjemme, men hun traf hans 19 aar gamle frue, barnebarn av biskop Nordahl Brun. Denne norske koloni var større end den svenske, og det gik dem bedre, men for dem var det jo ogsaa et haardt stræv med at slaa sig igjennem. Fredrika slog sig ned der noen dage i et ensomt liggende bjelkehus, hvorfra hun tok spaserturer ut paa den uhyre prærie, oversaadd med kjæmpestore solsikker, asters og gentiana. Ingen menneskelig bolig saaes, intet dyr, intet uten himmelen og den blomstersmykkede jord. *Det* alene var et syn værd den besværlige reise.

Men hun vilde ogsaa se syden, Florida og Cuba. I Havana bodde hun længere tid. Om dagen spaserte hun i biskopens have, der var et fuldkomment paradys med glødende roser, alléer av palmetrær, lunde av bambus, gule, duftende jasminer i lange ranker.

Om aftenerne sat hun helst paa hotellets tak og nød den rene luft og den vidunderlige stjernehimmel. Et sagte kvidder hørtes hele tiden, ikke av fuglene, men av øgler.

Senere reiste hun indover øen paa besøk hos flere familier og saa der slaveriet i dets uhygge-

ligste skikkelse, likesom ogsaa egnen var usikker og farlig paa grund av bortrømte slaver.

Fra Cuba tok hun over til Florida, hvor hun gik ombord paa en liten dampbaat der fulgte en seilbar flod ind i landet. Det blev en eventyrlig reise med mange uventede ophold og forhindringer. Men hun vilde senere ikke for nogen pris ha undværet den.

Reisen gik nemlig gjennem urskog av overvældende yppighet. Her var palmetrær, magnolia, vilde oranger og især et mylder av glimrende slyngplanter, vildvin, konvolvulus, vanilje som dækket trær og stubber og dannet hele portaler, templer og pyramider. Viftepalmer og cypresser raget over det hele.

Der var ogsaa en rik mangfoldighet av dyr, skildpadder, alligatorer, hjorter, pantere og sorte bjørner. Omkring blade og blomster snodde sig giftslanger, og der var et mylder av slemme insekter. Luften var beklemmende tung og fugtig. Hele dette yppige naturliv i al sin oprindelige skjønhed og kraft gjorde et mægtig og uforglemmelig indtryk. Langs bredden vaiet pragtfulde blomster paa høie stilker, grønne papegøier fløi om i sværmer, kalkuner og glimrende vandfugler, ugenerte alligatorer og masser av fisk vrimlet om dem. Det var en aldeles eventyrlig frodighet.

Men Fredrika hadde nu været hele to aar hjemmefra, og brevene fortalte, at søsteren Agathe

langsomt tæredes hen av en snigende sygdom. Vilde hun endnu træffe hende ilive, maatte hun skynde sig. Og fulgt av mangfoldige nye venner, med utallige erindringsgaver og hundreder av ubesvarte indbydelser gik Fredrika Bremer ombord paa den damper som skulde føre hende hjem.

Men hun kom ikke tidsnok. Agathes død var det første budskap der møtte hende hjemme. Det blev hendes livs største tap!

Men over i den nye verden hadde hun møtt en ny kvindetype, der som mandens like og arbejdskamerat delte hans rettigheter og ansvar. Sammenligningen med forholdene hjemme var pinlig og i høi grad nedslaaende. Tilslut kunde hun ikke tie længer, og hun skrev *den* bok som hun selv ansaa som sit livs vigtigste bedrift, men som med et slag kostet hende al den popularitet hendes andre bøker hadde skaffet hende.

Hun skildrer i denne bok noget av sin egen sørgelige ungdom, og hvad hun led ved at se sig utestængt fra al virksomhet, og hun forlanger som en kvindes ret at hun skal bli myndig ved en bestemt alder, faa raade over sin egen formue og faa lov til at skaffe sig den utdanning som passer for hendes evner og anlæg.

Det var uhørte fordringer, og spot, haan og forargelse regnet ned over den gamle «blaastrømpe». Selv hendes nærmeste slegtninger var forfærdet.

Selv Charlotte fremholdt bestemt at kvinden var skapt til «at blomstre i skyggen», og at en virksomhet utadtil var uforenelig med hendes kald som mor og husmor. Det hjalp ikke at Fredrika i den sidste henseende erklærte sig fuldstændig enig, men at hun ogsaa vilde ha plads for undtagelserne som aldrig *blev* husmødre.

Det var det samme — hun hadde rørt ved en av grundpillerne for samfundslivet, begyndte den at svigte, vilde det hele ramle overende. Ve den fra hvem forargelsen kom!

Da blev det hett for Fredrika Bremer. Hun rystet støvet av sine føtter og drog avgaarde igjen. Denne gang østover. Hele fem aar varte denne reise.

Gjennem Schweiz og Frankrike og saa lang, lang tid i Rom. Derfra til Sicilien og Malta. Og saa mot øst, en indre stemme sa hende: «Dra til det Hellige Land!», og den røst fulgte hun.

Det var stille veir paa sjøturen. Middelhavet laa mørkeblaat, og luften var mild og deilig. En stille aftenstund øinet de gjennom taaken et høit hvælvet land: Det var Palæstina.

Tidlig næste morgen var Fredrika paa dæk. En ildfarvet sky, som mere og mere antok lysets glans, hvælvet sig som en straalende bue over grønne fjeld. Tæt ved havet laa paa en høi skrænt en klynge graa huser mellem palmer. Det var Jaffa. I bakgrunden hævet sig en mørke-

blaa fjelddryg, det var Judæa. Og langt til venstre stak en bergkam ut i havet. Det var Karmel.

Det var et helt tog som drog indover. Først en ung russisk fyrstinde med følge, saa fire fuldt bevæbnede arabiske tjenere og tilslut en tysk professor og den lille, fintbyggede, svakelige 56-aarige frk. Bremer, sittende overskrævs paa sin muntre arabiske ganger!

De maatte skynde sig for at naa Jerusalem, før portene lukkedes for natten. En besværlig tur var det. Endelig — da de hadde naadd toppen av en lang bakke, pekte hendes ledsager: «Der er Jerusalem», og i avstand saa hun en høi, graa, takket mur, bak den en minaret samt noen taarn og kupler mellem mørke cypresser. Bak byen en høidestrækning, det var Oljebjerget, i den fjerne bakgrund tilhøre en i aftenstunden purpurfarvet fjeldkjede — det var Moabs bjerg.

I fire maaneder blev hun i ro i Jerusalem, og vandret under dyp bevægelse paa alle de hellige steder. En hel nat tilbragte hun paa Oljebjerget. Veiret var saa mildt, det duftet svakt fra Middelhavskanten. Henad morgenen hørte hun hanerne gale, maanen blegnet, og en lyserød rand viste sig over Moab. Snart begyndte det Døde Havs speil at blinke lyseblaat. Solen viste sig i mild sløret glans, og omgivelserne traadte klart frem — Judæas vilde stenørken, Jerusalems graa husmasser, den skjønne tempelplads, grønne bakker og olivenlunde.

Hun gjorde ogsaa en utflugt til Jordan sammen med noen andre. Efter 7 timers anstrengende ridt kom de frem og fandt nede ved elvebredden en pilgrimsskare paa over 5000 mennesker.

Om natten laa hun vaaken med den lille teltdør aapen for luftens skyld. Hun hørte vaktens ensformige rop, kamelernes brølen og saa i det fjerne lyn paa den mørke himmel.

Pludselig bragte et sterkt vindstøt teltet til at ryste saaledes at hun forskrækket sprang op, fæstet døren og tændte en liten lygt. Men et øieblik efter blev hele teltet revet overende, saa hun fik et haardt slag av teltstangen. Med stort besvær karete hun sig frem og stod nu i belg mørke, omgitt av en støvsky som blev pisket op av vinden. Paa hendes nødrop kom da vakten til og fik det hele i orden igjen.

Den næste dag saa hun de tusender av pilgrimmer vade ut i Jordan og dukke sig tre ganger under, men Fredrika Bremer nøiet sig med at væte pande og øine og fylgte to flasker med vand, som hun vilde ta med sig hjem.

Men hun vilde se mere av det land som gjemte saa dyrebare minder. Hun leier to hester og en beduin som tjener for at kunne dra ind i Galilæa og se sig om der.

Og atter maa vi tænke os hende tilhest med en stor parasol over hodet for hetens skyld. Foran rider beduinen Hamon i sin brogede dragt

med bøsse, sabel og pistoler. Et stykke fra Nazareth kom en skare beduiner mot dem. De hadde lange spyd og saa meget krigerske ut, saa frk. Bremer mente at hun nu sikkerlig vilde bli utplyndret. Der utspandt sig en lang forhandling mellem dem og tjeneren Hamon, som endte med at de viste sine skinnende tænder og lo og lot den lille rare gamle dame dra videre i fred.

Veien gik nu forbi Kana, en ussel landsby, hen over gulbrændte bakker gjennom en øde egn — indtil med et *Gennesarets sjø* viste sig, mørkt blaa, dypt nede mellem brune, avrundede fjeldknauser. Faa timer efter var hun indlogert hos en græsk familie i Tiberias. Om natten redte hun sit leie paa et stort mormorbord ved et plaskende springvand under et mægtig gammelt granattræ.

Videre gik reisen, gjennom Lilleasien til Konstantinopel, hvor hun blev en tid, og saa derfra til Athen. Hun tænkte at stanse bare en kort tid, men opholdet kom til at strække sig ut til aar, da hun likte sig saa godt hos sit vertskap, en tysk prest. Fra Athen av foretok hun utfarter rundt om i Grækenland, til Peloponnes og til Thessalien, og om sommeren overløt kong Otto av Grækenland hende sin lystjagt til fri avbenyttelse. Sammen med gode venner seilte hun saa hele sommeren omkring i det græske øhav og landet paa de forskjellige øer.

Det blev en vidunderlig tur, særlig Naxos forekom hende som et jordisk paradys. Den hævet sig steilt op fra havet, og en stor marmorportal til et fordums dionysostempel skinnet hvitt langt ut over sjøen. Her tok de for en tid ophold i en villa, der laa paa skraaning av et fjeld, nedenfor bredte sig en vidtstrakt park av haver og lunde, skilt fra hverandre ved lave mure. Vinranker slynget sig op i de høie oliventrær, og slanke cypresser hævet sig høit over orange-, fiken-, granat-, plomme- og ferskentrær. Plataner og morbærtrær saaes mellem hække av blomstrende myrter og roser. En hel maaned tilbragte de i dette paradys under uavbrutt solskinsveir.

Ganske anderledes blev opholdet paa øen Paros, hvor de paa grund av en voldsom storm maatte kaste anker ved en nøken odde, fjernt fra alle mennesker. Paa dette sted maatte de paa grund av stormen holde til i hele seks dage. I ruinerne av et litet kapel indrettet de sig en bolig ved at stoppe hullerne til med grener og mos. En stor sten i midten var bord og kufferter stoler. Om natten laa de paa gulvet og sov, mens to bevæbnede matroser holdt vakt.

Efter mangfoldige andre oplevelser var denne eventyrlige og fornøielige tre maaneders sjøtur forbi, og Fredrika gjorde sig nu for alvor reiseferdig. Der var nemlig truende skyer paa den politiske himmel, misfornøielsen med konge-

parret tiltok stadig, og det saa ut til at en revolution var uundgaaelig. Fredrika Bremer skyndte sig derfor at lette anker i tide, og i mai 1861 forlot hun Athen efter to aars ophold der.

Fem aar var det nu siden hun var drat hjemmefra paa denne store reise, og varm om hjertet blev hun, da hun atter saa rødmalte træhuser titte frem mellem furutrær. Godt var det at være hjemme igjen til sin 60de fødselsdag. En gammel dame var hun blit — ogsaa av ydre — men det indre var ungt og friskt som før.

Og fredelige, lykkelige aar var de som nu fulgte. Den offentlige mening hadde i saa meget forandret sig. De nye ideer som hadde vakt en slik storm av forargelse, hadde faat tid til at slaa rot og sætte frugt: et kvindeligg seminar var blit oprettet, og det var Fredrika Bremers store glæde at gaa der over, sætte sig i en krok for at lytte til undervisningen og fryde sit gamle hjerte ved synet av de mange friske unge piker som her nød godt av de goder hun selv en gang saa svært hadde savnet.

Et hyggelig hjem indrettet hun sig i Stockholm, hvor jevnlig om aftenerne en kreds av betydelige mænd og kvinder samlet sig om hende og hendes pleiedatter, en ung pike hun hadde tat til sig.

Men Fredrika Bremer kunde aldrig i længden trives i en by. Naar vaaren kom, følte hun sig som en fugl i bur, og længtet ut til barndoms-

hjemmet Aarsta. Der hadde hun levet hele sin barndoms og ungdoms vanskelige aar, og skjønt minderne fra den tid var mørke, var hun dog bundet til stedet med tusen baand. Ak, om hun kunde komme derut igjen, det vilde være som en forsoning med gamle bitre minder, det vilde ta bitterheten væk og bare levne hvad der var lyst og kjær! Der skulde hun ville leve sine sidste aar i fred, der vilde hun gjerne faa dø!

Aarsta var imidlertid gaat over til nye eiere, men disse var gjennom elskværdige mennesker, som straks tilbød sig at overlate hende en række rum i husets ene fløi, blandt dem det prægtige store hjørneværelse hvor hendes første bøker var blit skrevet.

Sin unge «datter» tok hun med sig, og da der var tre unge piker før derute, kunde hun glæde sig ved at være sammen med ungdom. Hun følte sig i det hele saa vel derute, og det stod straks fast for hende at her vilde hun nu forbli resten av sine dage, der ikke kunde være saa mange, «ti noget,» sa hun, «i mit legems og i min sjæls tilstand siger mig at min egentlige arbeidsdag er tilende».

Saa var det ogsaa. Julaften var hun den gladeste blandt de glade. Tredivet smaabarn fra godsets omegn var indbudt, og hun hadde gaver til dem alle. Hun danset med dem om træet, sang og fortalte. Tilslut læste hun høit «Grantræet» av Andersen, og da boken var lukket

igjen, gik hun ut av den store dagligstue i første etage paa Aarsta for aldrig mere at sætte sin fot der!

Første juledags morgen kl. 7¹/₂ kjørte hun til kirke i lukket vogn; stjernerne skinte endnu. Den høitidelige gudstjeneste gjorde hende godt. Hun sat paa den samme bænk hvor hun hadde sittet saa mangen gang i sin barndom og ungdom, med et lykkelig smil paa sit venlige ansigt og sang salmerne med ren og klar stemme. Jeg tænker mig at hendes hele liv har drat som billeder forbi i hendes sjæl, og at hun har været fylt av glad taknemmelighet og fred.

Senere gik hun ut paa kirkegaarden og stod der en stund og talte med gamle bekjendte. Der blaaste en kold, sur vind.

Næste morgen følte hun sig daarlig, men vilde ikke at der skulde sendes bud efter nogen læge, stod ogsaa op og klædte sig paa uten hjelp.

Næste dag den 28de december var hun værre, men stod allikevel op, skjønt den tilkaldte læge erklærte sygdommen for en alvorlig lungebetændelse. Fredag den 28de december gik hun, støttet til en av de unge pikers arm, fra rum til rum, fra vindu til vindu, som vilde hun ta avsked med den utsigt hun kjendte saa vel og hadde saa kjær. Tilslut sa hun: «Nu er jeg træt, hvis Gud kaldte mig nu, var jeg glad!»

Litt efter gik hun tilsengs, og klokken 9 kom

den eneste av hendes gjenlevende søstre, Charlotte. Netop paa den tid brøt et svært uveir løs. Vinden jog de mørke skyer med rasende fart over himmelen, og kvister av lindetrærne utenfor slog mot ruterne. Det knaket i parkens gamle allé, og nu og da brast en svær gren og faldt tungt mot jorden. Men ved to-tiden stilnet stormen pludselig av, skyerne delte sig og gav plads for maanen, der sendte sine straaler ind gjennom hjørnestuens store vinduer og oplyste *Fredrika Bremers* træk, der i døden hadde faat et uttrykk av overordentlig fred!

Det var den sidste dag i aaret 1865.

Hun hviler nu paa kirkegaarden ute ved Aarsta. To svære lindetrær skygger over graven, der bærer et kors av granit med følgende indskrift: «Da jeg ropte til Herren, fridde han mig av al nød!»

Overalt i Sverige feiredes mindefester til hendes ære, likesaa i Finland, hvor digteren Topelius holdt mindetalen.

Hendes arbeide for at hæve og støtte kvinder fortsattes i hendes aand av «Fredrika Bremerforbundet», der har flere tusen medlemmer og utgir tidsskriftet «Dagny».

Hendes navn vil ikke bli glemt av Nordens kvinder.

Smaapiken i kavaleriuniform

(Nadeshda Durowa)

For en menneskealder siden døde der i en by i Sydrusland en merkelig gammel dame. Fattig var hendes hjem, og faa var de som fulgte hende til graven. Hun hadde skrevet en hel del romaner og fortællinger, men det merkelige ved hende var ikke hvad hun skrev, med hvad hun hadde set og oplevet i et liv saa rikt paa eventyr at ikke nogen romanforfatter hadde kunnet utmale sig noget lignende.

Hun var født i 1790. Hendes far var husar-officer og moren en stolt og haard dame, der var yderst misfornøiet med at hun hadde faat en pike istedenfor en gut, og derfor lot den lille Nadeshda gaa for lut og koldt vand og greie sig selv som hun bedst kunde.

Men soldaterne i regimente hadde mere hjertelag end fru Durowa. De elsket den lille pike og var snilde mot hende. En soldat var ogsaa hendes første barnepike — husaren Astachow.

Han red med Nadeshda foran sig paa sadelknappen, han bar hende rundt i leiren, i hestestalden — og fegtesalen, hvor den lille skrek av fryd naar de blanke klinger krydsedes.

Militærmusik var hendes vuggesang, og lar-men, uroen og den bestandige avveksling ved et soldaterliv i uavbrutt bevægelse enten paa utmarsj eller i leir, var de første indtryk hendes barnehjerne mottok. Et underlig liv var det for en liten pike, men hun trivdes allikevel — blev stor, frisk og kjæk.

Saa en dag blev hendes far kjed av militærlivet, tok avsked og slog sig ned som guvernør i byen Wjalka, og sandelig — nu *skulde* det være slut med datterens frie liv, hun var jo en stor pike alt, nu skulde og maatte der bli skik paa hende.

Og Nadeshdas mor var en bestemt, ja en streng og haard dame. Hele dagen maatte den vilde fugl nu være i bur, sitte ganske stille, strikke, kniple eller sy, og kanskje til avveksling tørre støv av nipssakerne henne paa etageren!

Hvad hjalp det at det var vaar utenfor, at duften fra poplerne strømmet ind gjennom det aapne vindu, at sletten utenfor mil efter mil var et eneste blomsterteppet, mens lerken som en liten sort prik jublet høit, høit deroppe!

Ak — den lille Nadeshdas lange skjorter snodde sig alt om anklerne, glansen i de brune øine svandt, de blev matte og sørgmodige. Tynd

og blek var hun blit og krocket i ryggen av at sitte over den evindelige kniplepute. En slik vild længsel følte hun at hun trodde hun maatte dø av det!

Tilslut holdt ikke den gamle oberst ut at se sin lille brune pike visne hen som en blomst like for hans øine. Og saa gaar han en dag hen og kjøper en vild tscherkesserhest til hende, han visste nok hun kunde klare den! Alkid kaldte han den, og den blev hendes bedste ven. Hun foret den selv, og den fulgte hende som et lam.

Hver dag fik hun ride en tur. Aa — hvor strømmet ikke blodet raskt gjennom aarerre, hvor vidde ikke lungerne sig ut, naar hun galoperte hen over den blomsterklædte vidde og kjendte den friske milde luftning mot kinderne!

Ja, det hændte ogsaa, at Nadeshda i varme, stille sommernætter sneg sig ut i stalden, sadlet Alkid og red ut over steppen, hvor nattetaaken la et uvirkelig eventyrskjær over de kjendte omgivelser.

Mange rare tanker kom i slike stunder op i Nadeshdas sjæl. Ak om hun var blit en gut. Hver eneste dag klaget moren over at hun ikke hadde faat sønner. Det var og blev en ulykke, men kunde der slet ikke raades bod for den?

Hvor det var sørgelig altsammen. Hun var kommet ned her paa jorden som en plage baade for sig selv og andre, *det* sa moren altid naar

hun var i daarlig humør, og det var vist sandt nok.

Men *var* det slik en ulykke at være pike, kunde man kanskje redde sig ut! Og litt efter litt samlet disse forvirrede, bedrøvelige tanker sig til en plan, en fast beslutning — hun vilde forklæ sig som gut, rømme hjemmefra og melde sig ved hæren som frivillig!

Lille Nadeshda, gid jeg kunde ha redet ut med dig en slik stille sommernat, saa vilde jeg ha sagt dig at det hele var en stor vildfarelse, at en kvindes liv i alle dele er like saa værdifuldt som en mands, like saa betydningsfuldt, like saa rikt paa begivenheder, arbeide, sorger og glæder!

Men ingen sa noe av dette til Nadeshda, og hun vilde kanskje ikke ha trodd det heller, for hendes sind var fylt av morens ynkelige og taapelige klager.

Og saaledes modnedes i hendes indre planer til en fast beslutning.

Netop i de dage slog et kosakregiment leir i byen, og officerne var ofte gjester hos guvernøren Durowa, men Nadeshda vilde aldrig gaa ind og hilse paa dem. Det hadde sin gode grund. Netop dette regiment vilde hun slutte sig til, og da vilde det være av største betydning at ingen fik se hende som husets datter.

Den 15de september brød regimentet op og drog nordover. To dage senere var det Nadeshdas

16-aarige fødselsdag, den dag hun hadde bestemt til planens utførelse.

En slem dag var det at komme igjennem. Hver gang hun saa sin far i øinene, var det som om hjertet holdt op at slaa.

Endelig slog klokken 11, og hun kunde faa gaa og lægge sig. Kridhvit i ansigtet sa hun godnat til sin mor. Denne saa forundret paa hende, kysset hende saa paa panden og sa: «Gaa med Gud, barnet mit.»

Det syntes Nadeshda var et godt ord at ta med, men det værste kom da faren tændte et lys for hende og fulgte hende ind i hendes værelse. Hun husket ikke siden hvordan hun hadde klaret de øieblikke, men da døren hadde lukket sig efter ham, kastet hun sig ned og kysset det sted paa gulvet hvor han hadde staat, mens de stakkars taarer fik frit løp.

Men saa tok hun sig sammen med hele sin kraftige vilje — *handlings* tid var nu kommet.

I en krok av værelset laa en bylt klær, det var en guttedragt og en militærkappe. I en fart var hun omklædt, og da hun med kosakluen paa hodet saa sig i speilet, kunde hun selv vanskelig i den kjække unge gut kjende sig selv igjen.

Paa en høide utenfor ventet tjeneren med Alkid. Han saa den unge pike komme indhyllet i en militærkappe, og mente at hun, som saa

mangen gang før, vilde ta sig et ensomt ridt ut-over steppen. Han gav hende derfor tøilerne og gik saa efter hendes ordre rolig hjem og la sig.

Og saa red Nadeshda Durowa alene ut i natten, til en usikker, farefuld fremtid. Bak sig hadde hun hjemmet, den sikre, beskyttede stilling som husets datter, foran sig mørke, usikkerhet, farer, kanskje døden — men ogsaa *friheden!*

Og for *dens* skyld, hvad er der ikke blit vovet og ofret av den enkelte og hele folkeslag!

Det var en kold, klar nat. Maanen lyste op veien der førte gjennom en tæt furuskog. En hare skvat nu og da op, og inde fra skogen høretes de underlige dyrelyd der kan skræmme den modigste en stille høstnat.

Men Nadeshda var ikke bange — ikke for haandgripelige farer — mere for sit eget hjertes følelser. Og hun hensank i grublerier over det skridt hun hadde tat, som førte frem — men aldrig tilbake.

Og snart fik den mørke høsthimmel en graa lysning av dag, stjernerne blegnet, og en gul stripe viste sig i øst. Et par smaafugl lot sine pip høre, og Nadeshda vaaknet op som av drømme og jaget minderne væk til de som bleke skygger opløste sig og forsvandt i morgentaaken. *Foran* laa dagen og det nye liv, og langt borte øinet hun de hvite telte paa kosakregimentets leirplads.

Midt gjennom leiren red hun og opsøkte

obersten, for hvem hun forestillet sig som en adelsmands søn der av lyst til militærtjenesten var løpet hjemmefra.

Og denne historie hørtes trolig nok ut — i denne urolige krigens tid hændte slikt ofte, og da der var inderlig god bruk for soldater, brydde obersten sig ikke om at undersøke om det forholdt sig saa eller ei. Hun blev straks optat i regimentet, hvor den vakre og fintbyggede, men kjække og uforfærdede unge soldat snart vandt kameraternes yndest.

Og nu begyndte det nye og saare anstren-
gende liv.

Allerede dagen efter hendes ankomst brød regimentet op. Og da kosakerne om morgenen ved utmarsjen istemte sin yndlingssang «Mit hjerte — du skjønne hest!», da grep sangens ensformige, melankolske rytme hende slik at hun maatte bøie hodet dypt over Alkids man, forat ikke kameraterne skulde se hendes taarer.

Men saa tok hun sig voldsomt sammen og lovte sig selv at hun modig og standhaftig vilde fortsætte den vei, hun med fuldt overlæg hadde betraadt.

Og løftet holdt hun. Hele den lange, strenge vinter igjennem marsjerte hun med regimentet, tok del i øvelserne, studerte i fristunder alt hvad der hørte til i militærvæsenet, og levet i alle dele en almindelig, strengt arbeidende russisk soldats liv.

Og hun frydet sig endnu over sin frihet. Hun var lykkelig over at kunne gaa ut alene til alle døgnets tider, at kunne tumle sig tilhest gjennom mark og skog og ta del i det muntre kameratliv.

Men det var jo meget langt fra *bare* moro. Foruten det strenge arbeide var der ofte mangel paa mat og drikke. Fra en litauisk landsby skriver hun i sin dagbok:

«Vi har nu været her i fire uker. Jeg har faat uniform, sabel og lanse. Den sidste er *saa* tung, den tynger som en tømmerstok. Jeg har faat epauletter av uld, en hue av skind og bandolær med patrontaske, fylt med patroner.

Det ser altsammen forfærdelig kjækt ut, men aa — *saa* tungt!

Jeg tror nok jeg kan vænne mig til alt det *der*, men værst er det med støvlerne, de skrækkelige støvler!

De er haarde og stive og tunge som bly. Det er akkurat som om jeg var lænket i dem, de tunge, klirrende sporer gjør ogsaa sit dertil.

Naar eksersisen er over, skynder jeg mig dødstræt ut paa et jorde for at grave frem noen poteter som er efterglemt fra ifjor. Den sinte konen vi er indkvartert hos, koker dem nok, naar jeg ber hende pent om det, men hun slænger fatet hen paa bordet *saa* vranten og uvillig at halvparten triller ut paa gulvet.

Det er rigtig stygt av hende, for poteterne er jo ikke til noe, men vilde raatne i jorden, hvis vi ikke grov dem op.»

Ut paa vaarparten blev saa endelig Nadeshdas regiment kommandert til utlandet, til den store krigsskueplads — mot Napoleon Bonaparte!

Den 22de mai 1807 skriver hun i sin dagbok:

«Jeg har nok gjort mig ganske falske forestillinger om et slag og den dermed følgende skræk og vilde tapperhet. Vort regiment drog flere ganger til angrep — ikke det hele, men hver avdeling for sig. Jeg fulgte hver gang med, hvad jeg ikke hadde behøvd. Ikke av dumdristighet, men en slags nysgjerrighet. Det nye ved skuespillet var jo ogsaa forunderlig fængslende.

Hvilken forfærdelig larm av de tordnende kanoner og de hvislende kuler! Og hvilket syn var det ikke, — det galoperende kavaleri, infanteriets blinkende bajonetter og de taktfaste skridt hvormed vort regiment gik løs paa fienden! Alt fylgte mig med nye, forunderlige følelser — en ophidselse, en jubel, som inderst inde graat.

Kun *frygt* kjendte jeg ikke.»

Under en fegting saa hun en dag noen franske dragoner som kastet en russisk officer av sadlen og stod i begrep med helt at gjøre det av med ham.

Straks sprængte den 16-aarige unge pike frem

med utstrakt lanse og ved dette uventede angrep trak dragonerne sig unda, og lot sit offer ligge.

Med anspændelse av alle sine kræfter, fik Nadeshda den saarede mand hjulpet op paa Alkid, gik saa selv støttende ved siden og bragte ham midt gennem kuleregnen trygt tilbage til leiren.

Den reddede officers navn var Panin, og han tilhørte en av Ruslands fornemste familier!

Krigens anstrengelser satte hendes mod og utholdenhet paa en haard prøve. Men hendes sterke vilje hjalp hende til at utholde sult, kulde og mangel paa tilstrækkelig søvn — ja selv *det* at overnatte ute paa sumpige steder.

«Men,» skriver hun en dag i sine optegnelser, «der gives grænser for hvad et menneske kan utholde. Jeg faldt om av træthet og mangel paa søvn i mine fugtige, kolde klær. I to dage hadde jeg omtrent ingenting spist, bare marsjert videre og videre i kold vind og regn.

Da følte jeg hvordan mine kræfter med hver time tok av. Enhver stans benyttet jeg til at stige av hesten og lægge mig ned paa jorden og sovne ind i samme sekund.

Naar vi saa skulde videre, vækket kameraterne mig med høie rop, og søvndrukken besteg jeg Alkid med den tunge lanse slæpende efter mig.

Da dette gjentok sig ved alle, selv de korteste

hvilestunder, tapte mine kamerater taalmodigheden og truet med næste gang at la mig bli liggende igjen paa landeveien, og vaktmesteren brummet noe om at hvalpunger kunde ha holdt sig hjemme i kurven sin.

Saa sovnet jeg om litt paa hesteryggen og dumpet frem over Alkids man, for straks efter at fare forskrækket sammen, da jeg var like ved at falde av. Mine øine var vidtaapne, og dog var det som om gjenstandene om mig vekslet form som i drømme. Ulanerne tok jeg for trær og trærne for ulaner. Mit hode var feberhett, skjønt jeg skalv av kulde, da alle mine klær var vaate til skindet.»

Endelig vendte tropperne hjem til Rusland og med dem Nadeshda, om hvem det rygte sivet ut, at hun ikke var det hun utgav sig for.

Dette fik ogsaa keiseren — Aleksander — høre, og han sendte bud efter hende. Angst og ulykkelig maatte Nadeshda reise ind til Moskva, det ante hende at det nu var slut med militærlivet. Men keiseren mottok hende paa det hjerteligste. Om dette møte fortæller hun selv:

«Keiseren tok mig i haanden og førte mig hen til et litet bord. Han talte lavt og i en saa mild og venlig tone at al min frygt svandt, og jeg begyndte at fatte haab.

«Jeg hører fortælle,» sa han, «at De ikke er nogen mand, men en ung pike, sig mig nu op-rigtig — er det saa?»

Jeg var ikke istand til at svare straks og begyndte sterkt at skjælve. Endelig saa jeg op i hans venlige øine og svarte: «Ja, Deres Majestæt, det er sandt — jeg er en kvinde,» og med én gang blev jeg blodrød og fik taarer i øinene.»

Saa spurte keiseren hvordan hun hadde kunnet finde paa noe slikt, og Nadeshda fortalte altsammen.

Han hørte opmerksomt paa hende, og da hun var færdig, sa han at hendes overordnede hadde rost hendes pligttroskap og mod, og det var ham kjær at kunne belønne hende og sende hende med ære hjem til forældrene — —

Længer kom han ikke, før Nadeshda utstøtte et skrik av forfærdelse, kastet sig for hans føtter og omklamret hans knæ: «Deres Majestæt,» bad hun, «gjør mig ikke ulykkelig, send mig ikke hjem, det vil bli min død — la mig faa lov til at bli staaende i hæren — det er det eneste jeg ber om.»

«Hvis saa er tilfældet,» svarte keiseren, «at retten til at bære uniform og vaaben er tilstrækkelig gunst, saa skal De ha denne ret og titel av officer ved det Marinpolske regiment. Man har fortalt mig, at De har reddet en officers liv — hvordan gik det til?»

Nadeshda fortalte historien om Panins redning, og keiseren overrakte hende med nogen smigrende ord St. Georgskorset og fæstet det egenhændig i uniformens knaphul.

Det skrækkelige krigsjaar 1812 stod nu for døren. Alt som kunde bære vaaben, indkaldtes til hæren, hvor Nadeshda nu gjorde tjeneste som eskadronkommandør.

Hun kom nu under ganske nye omgivelser, og ingen av de skjeggede ulaner hadde noen anelse om, at de stod under en ung pikes kommando.

Men rygtet om at en ung pike hadde trukket i uniform og gjort felttoget med, spredtes i hæren, og det hændte at man i hendes nærvær fortalte hendes egen historie, men med de eventyrligste tilsætninger, og uten at nogen av de tilstedeværende hadde anelse om at fortællingens heltinde var tilstede.

Hun blev nu med i en række slag. Det var en frygtelig tid. «I tre dage og nætter har vi nu marsjert — næsten uten søvn. Da kunde jeg ikke klare det længer. Jeg skyndte mig i forveien til en liten by, hvor jeg gik ind i et hus for at faa en halv times søvn. Jeg satte en ulan som vakt med paalæg om at vække mig, straks regimentet ankom, og mens nu vertinden lavet litt middagsmat istand, kastet jeg mig paa en seng, hvor jeg øieblikkelig sovnet av.

Da jeg vaaknet, var det ganske mørkt i værelset og ganske stille ute paa gaten. Jeg reiste mig forskrækket og ropte paa vakten:

«Er ikke regimentet ankommet?»

«Jo — hr. løytnant, det er ankommet og har slaat leir utenfor byen.»

«Og hvorfor har du ikke vækket mig?»

«Jeg har forsøkt, men løytnanten sov som en død. Jeg rystet løytnanten i armer og ben, satte Dem overende, holdt et brændende lys for Deres øine, ja oversprøytet Dem med koldt vand, men allsammen til ingen nytte. Og vertinden hun hadde saa ondt av løytnanten, at hun graat. Hun trodde mest De var død.»

Og saa bar det avsted igjen til nye anstengelser, nye savn. Værst var det med drikkevandet. I hele dag har vi ikke fundet andet end grøftvand, grønt og stillestaaende. Jeg drak det allikevel tilslut — men lukket øinene.»

I det blodige slag ved Borodino blev Nadeshda saaret i foten, dog ikke værre end at hun kort tid efter som ritmester forfulgte de sørgelige rester av Napoleons millionhær, indtil der kom bud om Paris's indtagelse og dermed krigens slut.

Ni aar hadde Nadeshda Durowa tjent ved hæren, avholdt og agtet av overordnede og underordnede.

Hvad nu?

Lykkelige over at være kommet levende fra krigens rædsler skyndte menige og officerer sig hjem. Den ene hadde en aker at pløie, den anden en forretning at bestyre, mange hadde en kjæreste der ventet dem med længsel, de fleste hadde kone og barn.

Og hvor skulde nu Nadeshda hen med sin uniform, sin lanse og sin sabel? Var der ingen

plads for hende andensteds end der hvor menneskene slog hverandre ihjel?

Jeg tænker mig at den tungeste stund for hende kom nu, da alle kamerater var lykkelige ved at kunne kaste uniformen og skynde sig hjem til sit arbejde og sit hjem, hvor kjærlige hjerter og aapne armer ventet dem. Hvad hadde hun saa opnaadd ved de ni aars uhørte viljesanspændelse, savn, lidelser, nød og farer?

Hun hadde lært menneskene at kjende, naar de, med døden for øinene, kastet al dagliglivets smaalighet av sig og viste mod og selvopofrelse, men hun hadde ogsaa set vilddyret i mennesket der hadde smakt blod og ikke kjendte skaansel. Det bedste hun hadde lært, var mænds kameratsliv, deres hengivenhet og troskap mot det givne ord.

Hun hadde lært mere. Hun hadde lært at det er ydre forhold som gjør forskjellen mellem mænd og kvinder saa unaturlig stor, og at en sterk vilje kan overvinde den legemlige svakhet, men hun hadde ogsaa lært at man ikke finder lykken ved at overskride sin egen begrænsning.

Men hvorhen nu? *Hjem* — hun hadde ikke noe — hadde kastet det fra sig i ungdoms overmod — ingen *der* vilde kjendes ved den 26-aarige ritmester!

Allikevel forhørte hun sig i stilhet om forholdene, og hvad hun erfarte blev bestemmende for hendes fremtid.

Moren var død, og faren bodde ensom og sykkelig i den lille by.

Da la Nadeshda uniformen av og sabelen og lansen og patrontasken, og hun klædde sig i skjørter og en sid kjole som snørte sig om benene, og lot det krøllede brune haar vokse langt og reiste saa hjem som sin fars datter.

Jeg tænker mig at end ikke Jakob blev mere overrasket og bevæget ved at finde Josef i live end den gamle oberst ved at faa sin datter igjen. Og ikke tror jeg han nogensinde blev træt av at høre hende fortælle!

Det var et stille liv som nu fulgte, men Nadeshda hadde saa meget at lære, saa meget at ta igjen. Og med hele sin store viljestyrke kastet hun sig over bøgerne og skaffet sig sjeldne kundskaper.

Og saa begyndte hun at skrive og utgi bøker — først sin egen historie i tre tykke bind, saa fortællinger og romaner. De blev læst, men av en eller anden grund tjente hun ikke videre paa sit arbeide. Og det var en slem ting, for hendes far døde og efterlot hende ikke andet end sit hæderlige navn.

Det var ogsaa en anden ting — hun passet ikke rigtig blandt sit eget kjønn længer, de saa paa hende saa'n fra siden og hadde ikke noe at snakke med hende om, og hun passet heller ikke længer som før blandt mænd. Hun visste saa altfor god besked — de følte sig trykket og utilpas.

Og saa blev Nadeshda efterhaanden meget ensom, uten væsentlig andet selskap end sine minder.

Og det blev tunge dage for Nadeshda Durowa. Hun kjæmpet for at holde sig oven vande, men saa haard var kampen, at jeg tror det var en lettelse, da vandene slog sammen over hende. Yderlig ensom og yderlig fattig døde hun i Moskva 1866.

Augias' stald renses af en kvinde

(Florence Nightingale)

Et engelsk barneblad spurte nylig sine abonnenter, hvilken heltinde de beundret mest. Da svarene indløp, viste det sig at 120 776 stemmesedler indeholdt navnet Florence Nightingale.

Engelsk er hun, skjønt født i Florence 12te mai 1820. Hendes far het nok egentlig Shore, men da han arvet en herlig eiendom efter sin grandonkel Petter Nightingale, antok han dennes efternavn. Og saaledes kom hans lille datter til at bære et navn som minder om blomster og fuglesang, for Florence er blomsternes dronning, og Nightingale betyr nattergal — den bedste av al verdens sangfugler.

To smaapiker var der, Parthenope, til daglig kaldet Parthe, og den et aar yngre Florence. Og søskenflokkens blev aldrig større.

Hjemme i England bodde de paa et deilig

sted, Lea Hurst, om sommeren og paa det prægtige slot Embley Park om vinteren, og der blev i det hele ikke spart noget paa at gi de to smaa piker en udmerket opdragelse og en lykkelig barndom.

Nu var ikke Lea Hurst paa langt nær saa staselig som Embley Park, men barna likte sig bedst der.

Det laa saa pent — oppe paa en høide, omgitt av gamle trær, overgrodd av efeu og med utsigt ut over hele bygden med dens talrike smaa landsbyer, hvor smaapikerne hadde saa mange venner.

Foran huset laa parken og bak haven med dens mange grønne terrasser, forbundet ved stentrapper.

Hendes barndom faldt i en tid da dampkraften med sin fart og sit liv, men ogsaa med sin larm og uro, sit kulstøv og sine støiende fabrikker endnu ikke var almindelig anvendt. Det var stille og fredelig derute paa landet, luften var sund og ren, og folk sat rolig paa sine gaarder, dyrket sin jord og passet sine dyr og hadde aldrig reist paa jernbane og drømte ikke om det susende mirakel som kaldes automobil, end sige da luftskib!

Nei — det var i enhver henseende *jorden* de hadde at holde sig til, og de to smaa piker paa Lea Hurst hadde ogsaa sine egne smaa jordstykker som de selv maatte holde i orden.

Der havde de det travelt om vaaren, spadde og saadde og plantet og løp rundt med hver sin lille lakerte havesprøite for at friske op hvor en blomst hang med hodet, eller den fine spiren paa et frø ikke kunde bryte frem, fordi jorden var for tør og haard.

Men saa var der jo ogsaa dyr at ta vare paa. Der var lam, hunder, og en staldkat der ret som det var fik mange unger, som Florence altid var den første til at opdage, kjæle med og sørge for. Og der var en gammel graa ponny, som hver morgen naar hun ropte: «Peggy! Peggy!» kom travende op til haveporten og stak sin snute ned i hendes kjolelomme, hvor den visste at et eple laa og ventet den.

Svært meget stræv havde hun ogsaa med sine dukker, som maatte være av særlig daarlig helbred, for de maatte stadig tilsengs i sine nydelig redte senger, fik medicin og blev omtullet paa det kjærligste.

Endda værre var det med Parthes dukker, som førte et urolig liv, rikt paa ulykkeshændelser. Men straks var lille Florence der, rev bløte linfiller op i smale strimler og la de nydeligste bandager paa de saarede lemmer, og stak teppet saa lunt og godt omkring dem at de smaa væsener vistnok har følt sig trøstet i sin ulykke.

En dag fik hun sin første *levende* patient. Hun kom ridende paa sin lille ponny sammen med bygdens prest, som hun holdt meget av.

Da møtte de gjæteren, gamle Roger, som hadde et svare stræv med at faa sine sauer samlet.

«Men hvor har du hunden din da, Roger?» spurte presten.

«Aa smaagutta har kasta sten paa ham, stakkar, han kommer nok itte til at due noe mer. De har brækt bena hans. Jeg faar nok se at faa gjort ende paa'n jo før jo heller, det er fært aa la 'n ligge slik aa pines borte i skuret der!»

Men Florence red i galop dithen, steg av og knælte ned paa jordgulvet og klappet det syke dyr og snakket godt for det, saa «Kap» saa op til hende med sine trofaste brune øine, der bad om hjelp.

Presten var ogsaa nu kommet til. Han undersøkte benet nøie, fandt at det nok var stykt saaret, men ikke brukket, og mente at med litt god pleie kunde den nok komme sig igjen.

Hvad slags god pleie, hvad var at gjøre? Aa — presten trodde at et hett kompres vilde være det bedste.

Et hett kompres, det hadde Florence ikke hørt tale om, men da han forklarte hende at det var et stykke tøy, vridt op i varmt vand og lagt om det saarede ben, betænkte hun sig ikke længe, men skyndte sig ind i gjæterens hytte, fik tændt ild paa peisen og en gammel kjel hængt over. Paa en knagg hang Rogers rene søndagsskjorte. Av den rev hun noen smale

strimler, og da saa vandet i kjelen begyndte at boble, bar hun det i triumf hen til skuret.

Og nu blev et hett kompres efter alle kunstens regler lagt om det syke ben, og næsten øieblikkelig gav hævelsen sig. Det stakkars dyr logret litt med halen og slikket hendes haand.

Men lille Florence red hjem med hjertet fyldt av en ny glæde. Og snart fik hun ogsaa flere levende patienter, for nabolagets smaafolk hadde faat tillid til hende og kom — den ene efter den anden med et lam, en hund eller en kat som var kommet tilskade og trængte hjælp.

En anden glæde hun hadde, var at plukke blomster og bringe dem til omegnens syke. Ingen tænkte dengang at slikt noe kunde ha indflydelse paa sygdommens gang. Men Florence var forut for sin tid, for nu er det en anerkjendt kjendsgjerning at synet av friske blomster virker i høi grad oplivende paa sykes sind, og da Florence Nightingale senere en gang i sit liv laa dødssyk av feber, regner hun at bedring indtraadte fra den stund en buket friske markblomster sattes ind til hende. Glæden over dem kaldte livsaanderne tilbake.

Og saaledes blev hele hendes barndom en forberedelse til hendes livs store arbeide.

Den var dog ikke bare fornøielser og friluftsliv, men ogsaa strengt arbeide. Hendes far holdt bestemt paa at hans smaapiker skulde faa en klassisk undervisning, det vil sige de maatte lære

græsk og latin. Foruten disse to saakaldte *døde* sprog maatte de lære at tale flytende tysk, fransk og italiensk, saa de to smaapikers tid var fuldt optat. Ja for at faa dagen til at strække til, maatte den strengt inddeles i bestemte timer for arbeide og for lek, saa det var i sin barndoms skoledage at Florence la grunden til den ordenssans og regelmæssige inndelen av sit arbeide som senere skulde komme hende saa meget til nytte.

Da skoletiden var over, fortsatte hun paa egen haand sine studier, og der var i det hele ingen fare for at hun skulde kjede sig eller bli ute av humør, som mange av de unge piker blir der ikke har noe bestemt maal eller arbeide, især i de dage da sport var en ukjendt ting for pikebarn.

Hun hadde heldigvis en lykkelig evne til altid at kunne være nogen til nytte, og hun var desuten fast bestemt paa at gjøre noe dygtig ut av sit liv. *Hvorledes* det skulde ske, det visste hun endnu ikke, men hver dag bragte altid *noget*, og forøvrig ventet hun rolig paa at Gud skulde kalde paa hende naar han hadde særlig bruk for hende. Hun trodde nemlig, hvad jeg ogsaa tror, at enhver av os har en særskilt gjerning at utføre her i verden — om den er stor eller liten i menneskenes øine har mindre at sige — hovedsaken er at vi vier den al vor evne og alle vore kræfter.

Men kjære dig, nu maa du ikke straks tro at Florence var av disse stille unge piker som aldrig kan forstaa en god spøk eller faa sig en hjertelig latter. Tvert om hadde hun baade dengang og gjennem hele sit øvrige liv en sjelden sans for humor og saa paa livet med kloke og muntre øine.

Der var ogsaa megen selskabelighet mellem godseierfamilierne derute paa landet, og hver sommer tok Mr. Nightingale sine to døtre med til London, hvor de lærte at bevæge sig med sikkerhet i store selskaper og paa Windsor slot præsenterter for den unge dronning Victoria.

Men efterhaanden mistet denne selskabelighet nyhetens interesse, og Florence begyndte at bli utaalmodig. Nu maatte hun snart faa et arbeide mot et bestemt maal og da helst sykepleie. Men først en grundig utdannelse!

Ja skulde nu *det* være saa merkelig — vi ser da hver dag friske unge piker i sykepleierskernes nette dragter, for ikke at tale om katolske og protestantiske diakonisser!

Det er sandt — men *dengang* var det en ny og uhørt ting. Der fandtes nok en del koner, soldaterenker som oftest, der hadde det til levebrød at pleie syke. Vi kjender dem fra engelske romaner, husker du ikke Mrs. Gump hos Dickens? De hadde som regel ord for at være drikfældige, i hvert fald var de ganske ukultiverte og uten nogensomhelst specialutdannelse.

Men her kom en ung, rik, vakker og høit dannet dame og valgte frivillig en saa litet anset livsstilling! Det var uhørt — ufattelig — ganske umulig!

Men Florence Nightingale — hun var av de sjeldne mennesker som lytter til stemmen i sit eget indre og ikke efter «hvad folk vil sige», og som vandrer rolig den vei som for dem er den ene rette. Mange, mange aar senere, da en ung pike bad hende om raad ved valg av livsstilling, svarte hun blandt andet:

«Jeg vil sige til enhver ung pike som tror at hun har et særlig kald — *dygtiggjør* dig for det, slik som en gut maa utdanne sig for *sit* arbeide. Du maa ikke tro at du paa nogen anden maate kan utrette noget.

Det er det samme av hvad art arbeidet er, du vil ikke ha held med dig, hvis du ikke har utdannet dig for det. For Gud har aldrig sagt at han vil hjelpe dig med og velsigne et sjusket og daarlig utført arbeide. Og vet du — jeg tror at naar der findes saa mange mislykkede og misfornøiede kvinder omkring i verden, saa er som oftest grunden *den* at de, dengang de var unge og *kunde* lære, sløste tiden hen og trodde at det var ganske unødvendig for *dem* at utdanne sig planmæssig for et arbeide, slik som mænd gjør.

Du mener at de fleste tænker at de ikke behøver at arbeide — at de vil gifte sig!

Ja — det bedste er bra nok. Men det at være en husholder og — det vigtigste av *alt* kvindearbeide — at være *mor* — er *det* ikke et arbeide, som trænger uddannelse?

Jo — mere end noget andet, fordi det er vigtigere end noget andet, fordi et hjemms hele trivsel og velfærd er afhængig av det.»

Og Miss Nightingale taler som den der har myndighet, som den der efter et livs erfaring *vet* at hun har ret.

Hun fik den bedste uddannelse som dengang var at faa i den nylig oprettede søsteranstalt i Kaiserwerth ved Rhinen, ikke for at bli diakonisse, men for at være rustet, naar der blev bruk for hende. Da hun var færdig dernede og skulde reise og først sige adjø til den gode og prægtige pastor Fliedner, blev hun staaende litt, til hun som i pludselig anelse bad om hans velsignelse. *Den* fik hun, og det blev en indvielse til et stort og merkelig livsverk.

Straks efter hjemkomsten laa der et arbeide færdig til hende; jeg tænker mig at det var en prøve Gud satte hende paa, for at se om hun ogsaa dudde.

Og *det* gjorde hun. Folk hadde for længe siden samlet penger til et hjem for gamle, sykelige lærerinder, og der var blit kjøpt et hus. Men der var kommet uorden i regnskaperne, og der hersket i det hele en saadan forvirring og uhygge at de stakkars, trætte gamle damer

tænkte at flytte væk fra det hele og se at finde sig et eller andet billigt rum hvor de kunde krybe i skjul resten af sine dage.

Men Florence Nightingale vilde det anderledes. Hun flyttede fra sit nydelige hjem Lea Hurst ud til den baggate i London hvor huset laa. Et helt aar arbejdede hun nu uavbrutt paa at ordne hjemmets affærer, og sa i den tid «nei tak» til alle indbydelser.

Og overfor en slik vilje af jern maatte alle ting rette paa sig. Da aaret var omme, var al gjæld betalt, huset oppudset og rengjort, hyggelige soverum indredet for hver af de gamle damer, med en stor lys spisestue og en fælles dagligstue, hvor de om aftenerne kunde sitte sammen om den store kamin og snakke om gamle dage — kort sagt, en babelsk forvirring var avløst af glæde, fred, renslighed og orden.

Men *da* var ogsaa Florence saa træt at hun maatte hjem til Lea Hurst for at hvile ud i fuldstændig ro noen maaneder.

Og *det* kunde hun trænge, for hun havde bestaaet prøven med glans, og den stund nærmet sig da Gud kaldte paa hende og fandt hende rede.

*

Længe havde der været et spændt forhold mellem Rusland og England. Den russiske keiser Nicolaus fandt at det nu kunde være paa tide at tyrkerne forsvandt fra Europa, og at deres

land med den skjønnede hovedstad Konstantinopel tilfaldt *ham*. For at egle sig ind paa dem, forlangte han derfor at sultanen skulde anerkjende den russiske keiser som sine kristne undersaatters beskytter. Dette vilde være det samme som at erkjende russerne som landets herrer, og sultanen *maatte* svare nei. Da erklærte Rusland Tyrkiet krig og gik over Donau.

Men dette kunde da ikke England og Frankrike rolig se paa. Rusland var sandelig stort og mægtig nok i forveien, om det ikke ogsaa skulde utvide sig paa Tyrkiets bekostning. De slog sig sammen som allierte, erklærte Rusland krig og sendte flaater til det Sorte Hav for at beleire Ruslands sterkeste fæstning Sebastopol paa halvøen Krim.

Snart kom de første seiersbud hjem til England, men ak — ogsaa beskrivelse av de saaredes jammer og hjælpeløshet. De led mangel paa alt.

Rigtignok var der sendt avsted hele skibsladninger med mat, medicin og forbindings saker, men dels var det stuvet ned paa bunden av lasterummene med krigsammunition øverst, og dels var de landet paa steder hvor fødemidlerne raatnet hen, da der ingen var til at pakke dem ut og fordele dem til de forskjellige lasarettet.

Mellem Frankrikes saarede gik de katolske søstre fra seng til seng, og ydet pleie og trøst som kun en kvinde kan det, men de engelske

hadde ingen andre til at pleie sig end deres kamerater blandt de menige soldater, som ofte ikke var stort friskere end dem de skulde pleie.

Det var en utsending fra verdensbladet «Times» som offentliggjorde alt dette, der vakte et skrik av harme i England, og hans beretning sluttet med følgende ord:

«Gives der ingen opofrende kvinder iblandt os som er villige til at dra ut for at ta sig av vore saarede og lidende soldater i Skutaris hospitaler? Er der ingen av Englands døtre som i denne den høieste nød er rede til barmhjertighetsarbeidet?

Frankrike har sendt sine, og de er nu ved de sykes og døendes leie, ydende den hjelp som alene en kvinde kan yde.

Staar vi saa langt tilbake for Frankrike i selvopofrelse og villighet til netop det arbeide som Kristus selv har velsignet som om det var gjort mot ham selv: Jeg var syk, og I besøkte mig!» — — —

Jo — England hadde gode og barmhjertige kvinder, og de meldte sig nu i mængder. Men ak, evnen holdt ikke maal med den gode vilje. Ingen av dem hadde sykepleierutdannelse, og ingen av dem var skikket til at lede arbeidet og sætte de forskjellige iveri der hvor hjelpen mest trængtes. Skulde hele denne flok av snilde og villige, men ganske hjelpesløse damer være sendt avsted uten kyndig ledelse, vilde de ha gjort

mere skade end gavn, og snart kanske selv ha trængt hjælp.

Og timerne var kostbare, ropet om hjælp med hver dag mere hjerteskjærende!

Men samme dag opropet var offentliggjort, sat to mennesker i England og grundet over samme tanke og kom til samme resultat.

Den ene var sekretæren for krigsministeriet oppe paa sit kontor i London, og den anden var Florence Nightingale paa sit værelse ute paa Lea Hurst!

Og da Sir Herbert havde grundet frem og tilbage, grep han pennen og skrev et brev til sin veninde, og i det brev fortalte han hvor fortvilet sakerne stod og hvor nødvendig det var at hjælpen kom snart — men at der efter hans overbevisning kun fandtes *én* eneste i England skikket til at overta ledelsen i en saa stor og vanskelig sak, og den ene var hun selv — Florence Nightingale! Var hun villig? — — — — —

Og samme aften sat denne samme dame med opropet foran sig og grundet over om stunden *var* kommet, da Gud kaldte paa hende. Og da hun blev mere og mere tryk paa at saa var tilfældet, grep hun pennen og skrev et brev til sin ven Sir Sidney Herbert i krigsministeriet og tilbød sin tjeneste som sykepleierske ved hæren paa Krim. — — — — —

De to breve krydset hverandre, og saken var avgjort. — — — — —

Miss Nightingale blev nu av regjeringen ansat med titelen «the lady in chief» og som leder av hele sanitetsvæsenet, hvem alle og enhver hadde at vise ubetinget lydighet.

Og hun lot ikke timerne gli unyttet hen. Otte dage efter sagens avgjørelse stod hun en nat med 38 pleiersker paa en jernbanestation i London, hvor en liten flok av deres nærmeste slegtninger var møtt frem for at ta avsked med dem. — —

Over hele England aandet man lettet, og nu blev Miss Nightingales person gjenstand for den mest levende nysgjerrighet og interesse, og aviserne forsøkte saa godt de kunde at skaffe opplysninger. De beskrev hendes ydre og indre, hendes fabelagtige kundskaper i gamle og nye sprog, i den høiere matematik, i kunst, videnskap og literatur!

Der var — visste man at fortælle — neppe *det* moderne sprog hun ikke behersket til fuldkommenhet. Hun skulde ha gjennomreist og studert alle Europas lande og folk og i Afrika fulgt Nilens kilder op til deres første begyndelse!

Ung, gratiøs, vakker, rik og ekte kvindelig skulde hun utøve en merkværdig mildnende indflydelse over sine omgivelser!

Naturligvis døpte folkevittigheten straks hende og hendes hjælpersker «nattergalene», og vittighetsbladet «Punch» hadde en tegning av en syke-

stue, hvor saarede soldater blev omsværmet av blide damefugler.

Men der reiste sig ogsaa advarende røster, der fandt det i høieste grad upassende at damer skulde pleie mandfolk. Forresten vilde de alle sammen utvilsomt meget snart bukke under for varmen i det uvante klima, eller bli saa syke at hele kolonien maatte bli hjemsendt paa statens bekostning.

Saa nyt var foretagendet og saa fremmed for engelsk skik og tænkemaate.

Men Florence Nightingale lot sig ikke forvirre av omgivelsernes dom. Det var en del av hendes opgave dette at maatte storme den kinesiske mur av religiøse og sociale fordomme og gi et eksempel for alle tider.

I Marseille gik «søstrene» ombord i en damper, der under en ren orkan førte dem til byen Skutari ved Bosporus, hvor de landet dagen før det blodige slag ved Inkerman.

Aldrig hverken før eller siden har en flok kvinder landet i et fremmed land og møtt et saa kjæmpemæssig arbeide.

Oppe paa en høide laa det uhyre Barak-hospital, en soldatkaserne, der av sultanen var leiet ut til lasaret for engelskmænd. Det hadde en vidunderlig skjøn beliggenhet med utsigt over Konstantinopel med dens havn, det Gyldne Horn, og dens pragtfulde moskeer og marmorpaladser. Et skjønnere syn kunde ikke møte

«the lady in chief»s øine, da hun naadde Skutari, sølvbyen, der syntes beliggende i et jordisk paradys under sydens dype, blaa himmel!

Selve bygningen dannet en vældig firkant med et taarn i hvert hjørne. Hver av firkantene var $\frac{1}{4}$ engelsk mil lang, og gaardspladsen i bygningens midte var beregnet paa at 12 000 soldater skulde kunne eksersere der paa én gang.

Gallerier og korridorer i etage paa etage optok tre sider av bygningen, og utgjorde tænkt i række en strækning av 4 engelske mil.

Men *forfærdelig* saa det ut i bygningens indre!

Da de saarede fik nys om at en flok søstre var ankommet, syntes nyheten dem for god til at være sand, og da Miss Nightingale straks efter ankomsten foretok en første undersøkelsestur gjennom de endeløse korridorer, hvor de saarede laa i uavbrutt række — brøt flere av dem ut i glad hulken!

Har du nogengang hørt tale om Augias' stald, som Herkules fik at rense?

Barakhospitalet var værre end Augias' stald, og den der skulde rense det, var ikke en Herkules med gudekræfter, men en fintbygget, svakeelig kvinde.

Paa sin første undersøkelsestur saa hun at der ingen vandledning var, ingen sæpe, ingen klær til bytte. Lysene stod ikke i lysestaker,

men i tomflasker, og der manglet endog de nødvendige møbler under sengene! Soldaterne laa i sine uniformer stive af støv og blod, slik som de var kommet fra slagmarken, paa fillete madrasser, dækket av lakener saa stive og grove at soldaterne bad sig fritat for at ligge paa dem. De saarede legemer var bedækket av utøi, som krøp om paa gulv og vægger, og graadige rotter nappet efter dem og var ikke til at skræmme væk!

Og to dage efter Miss Nightingales ankomst, landet skibsladning paa skibsladning med hundreder og atter hundreder av saarede og febersyke soldater fra slaget ved Inkerman!

Det var forfærdelige dage! Svak var Miss Nightingale av helbred, slank og fin, og hun hadde et sind rikt paa inderlig medfølelse og kjærlighet. Man maatte kunne vente at al denne uhyre menneskelige lidelse, disse jammerrop og dødsskrik, dette grænsløse ustel, uhygge og haabløse mangel paa det aller nødvendige vilde knuse hende, faa hende til at synke sammen i fortvilelse og vanmagt!

Men Florence Nightingale hadde *det* som kommer længer end et medlidende hjerte. Hun hadde en vilje av jern, en klar forstand og enestaaende selvbeherskelse, og ved disse egenskapers hjælp lykkedes det hende at beseire sin egen legemlige svakhet, at finde midler til at stille den første øieblikkelige nød og faa en

ubegrænset magt over sine omgivelser, saa at de adlød hendes mindste vink uten at komme med noget «hvorfors» og vandt kraft og tillid ved at se hendes rolige mod!

Det første døgn, da alle de forfærdelige indtryk strømmet ind paa hende for likesom med nyhetens magt at ta kraften fra hende og tvinge hende iknæ, stod og gik hun *tyve* timer itræk uten hvile!

Og næste dag begyndte en uavbrutt strøm av soldater at bære de saarede fra Inkerman paa baarer op til hospitalet.

Der var mangel paa *alt* — paa mat, medicin, skjorter, sengklær og læger. Like i nærheten fandtes et stort lager av fødemedler, men ingen hadde turdet ta det ansvar paa sig at aapne arsenalet uten ordre fra autoriteter hjemme i England.

Da *befalte* Miss Nightingale at forraadshuset skulde aapnes og varerne bringes op til hospitalet. *Hun* tok ansvaret paa sig.

Vasken var blit bortleiet til to armeniere, som hadde opnaadd at faa vasket 7 skjorter, da Miss Nightingale ankom. Hun indredet straks et vaskeri i et hus iike utenfor hospitalet, og fik en hel del soldaterkoner som hadde fulgt med i hærens baktrop og nu holdt til i barakshospitalets mørke og fugtige kjelderrum, til at paata sig arbeidet der mot god betaling og ordentlig hus til sig og sine spædbarn, av hvilke der bare i

november maaned fødtes 19 stykker, foruten mange, mange flere utover vinteren.

Hun fik ogsaa indredet et ordentlig køkken og telegraferede til England efter alle slags styrkende næringsmidler; indtil videre tok hun av det forraad hun selv hadde medbragt og delte ut til de mest utmattede og kraftløse.

Naar de saarede i hundredevis blev bragt til Skutari, var det lægernes pligt at skille mellem de dødelig saarede og de for hvem der endnu var haab.

Ved en saadan leilighet saa Miss Nightingale fem soldater som var lagt tilside som opgit. Hun spurte da om slet intet kunde gjøres for de arme mennesker; men lægerne svarte at deres pligt var først at hjelpe dem for hvem det endda var haab om at livet kunde reddes.

«Vil de overlate mig disse fem mænd?» spurte Miss Nightingale.

Lægerne trak paa skuldrene: «Gjør med dem hvad De vil, vi anser stillingen haabløs!»

Hele natten efter blev Miss Nightingale sittende ved de fems leie. Skevis gav hun dem ind styrkende næring og oplivningsmidler, indtil bevisstheten vendte tilbake og kræfterne steg. Hun renses deres saar, opmuntret dem med venlige ord og haab om fremtiden, og da morgenen kom, hadde baade hun og lægerne den glæde at de var kommet saa pas til kræfter at en operation kunde foretages.

En anden gang skulde en skotlænders ene arm amputeres. Miss Nightingale bad da om at operationen maatte bli utsat noen dage. Hun tænkte nemlig at hun selv vilde pleie manden nat og dag, kanske han da kunde bli saa frisk at armen kunde reddes. Og virkelig — efter noen tids forløp var manden kommet sig slik at amputationen var unødvendig.

Hvor glad og taknemlig manden var, kan du nok tænke dig, men han kunde, sa han, ikke vise hende sin taknemlighet paa anden maate end ved at kysse hendes skygge naar den faldt over hans hodepute!

Hun sov aldrig mange timer itræk. Hver eneste nat stod hun mindst én gang op, tændte en liten lampe, og med den i haanden gik hun gjennem alle de lange korridorer fra seng til seng. Her laa et feberhett hode som ikke kunde finde hvile paa den varme pute, der borte bevæget noen tørre læber sig til en bøn om drikke, og henne i kroken laa en døende mand der ikke kunde faa sovne ind i fred, fordi hans hjerte var fylt av angst for hvordan det skulde gaa hans kone og smaa barn naar deres forsørger var borte. Han saa for sig smaa bleke, forsultne barneansigter og stønnet i hjælpesløs vanmagt. Da saa han skinnet fra den lille lampe langt nede i korridoren, og en straale av haab fyltde hans mørke sjæl. Og nu var hun der alt, hun satte sig ved hans seng og bad ham

fortælle hvad der trykket ham slik at han ikke kunde faa dø. Og ordene kom sagte og støtvis, men hun forstod det altsammen. Hun skrev adressen og lofte at konen og barna ikke skulde glemmes, de skulde bli sørget for, og de skulde faa hans sidste hilsen.

Og saa glattet hun hans pute og talte saa milde og trøstefulde ord at en stor fred sænket sig over ham, og døden, der alt hadde bredt sin vinge ut over ham, blev mottat som ven, ikke som den frygtede fiende.

Og slik har kunstnerne foreviget hende. Billedhuggeren har i marmor fæstet hendes slanke høie skikkelse med den ene haand skyggende for den lille lampes skin, og Longfellow i sit skjønne digt «the lady with the lamp».

I bygningens ene taarn hadde hun indredet til sig selv med en systue og oplagsrum for tøj, for det viste sig snart at pleierskerne i enhver ledig stund maatte stoppe madrasser og sy skjorter, for naar en soldat aapnet munden med et: «undskyld frøken», kunde man i 9 av 10 tilfælde være viss paa, at det endte med en bøn om ren skjorte. Her oppe hadde hun ogsaa et kontor, hvorfra alle de traader utgik der satte det store maskineri i bevægelse.

Snart begyndte kolera og pest, der paa et par timer gjorde det av med et menneske, at brede sig i hæren. Lægerne arbeidet nat og dag, undte sig ikke den aller nødvendigste hvile, men

der var altfor faa av dem, for faa pleiersker, for litet styrkende medicin. Syv læger bukket under av overanstrengelse. Da skrev Miss Nightingale hjem:

«Av fire avdelinger som er overlatt min personlige pleie, døde elleve inat, som kunde ha været reddet, hvis de i tide hadde faat styrkende midler. Siden de blev saaret, har de i tre døgn blit skumplet om paa en dampbaat over det Sorte Hav uten lægetilsyn, og uten at deres saar er blit forbundet. Jeg vet ikke hvad som er mest hjerteskerende at se, de dødelig saarede eller de kraftige unge mænd som falder om av ren utmattelse.»

Var der et særlig slem tilfælde, kaldte man altid paa Miss Nightingale. Kloroformering var dengang omtrent ukjendt, og man kan derfor ikke undre sig over at mange av de saarede negtet at la sig operere, de foretrak døden for denne pine.

Under slike omstændigheter sendte lægerne altid bud efter Miss Nightingale, og naar nu den syke kjendte hendes haand i sin, og hørte hendes milde stemme tale opmuntrende ord om haab for fremtiden, blev han som oftest stille og lot lægerne utføre sit arbeide!

Og Augias's stald blev rensed. Ti dage efter søstrenes ankomst til Skutari var den værste nød avhjulpet, mat og klær ankommet fra England, vaskeriet og det nye kjøkken i god gænge

og alt hvad faaes kunde for penger, anskaffet til hjælp for de syke og til lettelse for de pleiende.

Men mens alt dette uhyre arbeide blev utført og aviserne hjemme i England strømmet over av hendes ros, begyndte ogsaa skumle og advarende røster at la sig høre. Mon denne Miss Nightingale i alle dele hadde den rette reformerte tro? Var hun ikke egentlig talt litt katolsk? Det var paafaldende slik hun altid roste de katolske barmhjertige søstre! Kanske hendes *egentlige* hensigt var at omvende soldaterne til en eller anden vranglære?

En prest blev saa forfærdet over disse muligheter, at han offentlig fra prækestolen advarte sin menighet mot at sende penger til de saaredes hjælp.

Men en anden prest, en irlænder gav sladderhankene et godt svar. «Jeg for min part,» sa han, «tror at Miss Nightingale tilhører en meget sjelden sekt: den barmhjertige samaritans.»

Vinteren 1855 blev til al ulykke forfærdelig streng, saa de stakkels soldater led usigelig av forfrysninger. Naar de saa paa baarer blev bragt op til hospitalet, og klær og støvler maatte skjæres av dem, var det en jammer uten like! Og kolera og pest var ikke til at faa bugt med, der *maatte* komme mere hjælp! 50 nye pleiersker blev fordelt mellem de forskjellige hospitaler, ti foruten Barakhospitalet med dets 2000 saarede

og syke var ogsaa de andre lasarettet under Miss Nightingales ledelse, saa hun i det hele hadde overopsyn med 5000 syke, foruten de 1100 der var underveis fra Krim.

Men dag fulgte paa dag, uke paa uke, og ogsaa denne jammerens vinter fik engang slut. Luften blev mild og varm, grønt og blomster tittet frem, og Bosporus laa glitrende i sollyset. Hele omegnen forvandlede til en paradises have, hvor længe vilde menneskene besudle den med blod?

En deilig maimorgen brøt saa Miss Nightingale op fra Skutari for sammen med et par «søstre» og den 12-aarige trommeslager Thomas at besøke selve krigsskuepladsen paa Krim, hvor der var opprettet smaa sanatorier for syke og saarede.

En skjøn tur de par dages dampskibsfart paa det Sorte Hav! Jeg kan tænke mig hvor hun maa ha nydt at sitte oppe paa dækket og kjende den milde rene sjøluft og ikke høre anden lyd end propellens taktfaste slag. Jeg tænker mig ogsaa at hun *da* mere end nogensinde undret sig over menneskene, som har faat saa skjønt et levested og saa forpester det med sin trøtte, sin begjærlighet, sin misundelse, hat og blodutgydelse!

Men snart vækker buldret fra Sebastopols kanoner hende tilbake til virkeligheten, og en time efter lander hun i Balaklava, som er oppfyldt av franske og engelske krigsskibe.

Det var en forfærdelig varm dag, og da Miss Nightingale hadde tilset de forskjellige lasaretter, blev hun pludselig angrepet av et voldsomt feberanfald og mistet bevisstheten.

Det var et sørgelig tog, da hun blev lagt paa en baare for at bæres op i høiden, hvor luften var friskere. En soldat holdt en stor hvit paraply over hendes hode til beskyttelse mot solens brændende straalere. Hendes venner gik bleke og ængstelige ved siden og lille Thomas, hendes tjener, storhulkende bakefter. Hendes seng blev redt i en liten hytte ved en munter liten bæk, og her svævet hun i flere døgn mellem liv og død.

Efterretningen om at Miss Nightingale var døende, naadde Barakhospitalet, hvor den frembragte den største sorg og bestyrtelse — mænd graat som smaabarn, og i London blev muligheten av hendes død omtalt som en nationalulykke.

Og der laa Florence i den lille lave hytte ved den friske lille bæk, mens scener fra de sidste maaneders rædsler drog som lysbilleder forbi hendes slørede bevissthet.

Aa — hvor godt skulde det ikke være at faa hvile — hvile — lukke de trætte øine for bestandig og slippe at se mere av al denne uendelige lidelse. Ja — ja — bare sove i fred og ikke vaakne mere! Hun hadde arbeidet hvad hun kunde, og hun var saa træt, saa træt. — —

Men endnu engang aapner hun øinene for at la dem hvile et øieblik paa de faa kjendte ting hun hadde tat med hjemmefra.

Da ser hun *blomster* paa bordet, friske markblomster, netop plukket ved bækkens bredd og endnu vaate av morgenens dugg!

En hær av minder strømmer da ind paa hende fra stille, fredelige, glade barndomsdage. Hun er igjen en liten pike som løper ned i haven med en lakert vandsprøite i haanden for at vande sine blomster. Hun kjender duften av morgenens friskhet, ser Englands saftiggrønne enge og dets store løvtrær med markblomsterne ved deres fot. — —

Hun reiser sig halvt op og ser ut gjennom hyttens eneste lille vindu. Det er morgen — himlen dypblaa med smaa lette, hvite skydotter, og i et trøe henne ved bækken sitter en liten fugl der kvitrer sin glæde op mot den tindrende morgensol!

Aa — livet *var* jo skjønt, det var bare menneskene som ved sin dumhet ødela det og voldte pine! Men naturen hadde man da, *den* kunde de ikke gjøre ende paa. Og saa med ett fylldes hun av en sund sterk længsel efter solen, efter grønsværet, efter den friske luft og den dampende muldjord! Øienlokkene blir tunge, og hun falder i en rolig sund søvn uten drømme eller syner.

En liten buket markblomster hadde kaldt

Florence Nightingale tilbake igjen til livet med dets lidelse og smerte, dets arbeide, skjønnhet og glæde!

Fra nu av gik det stadig fremover, og inden 6 ukers forløp kunde hun kjøre om i den lave kurvogn hun hadde latt sig indrede, beregnet paa Krims daarlige veier.

Endelig — høsten 1855 kom slutningsakten i dramaet paa Krim. 9de september overgav Sebastopol sig, men skjønt fiendtlighetene saaledes var indstillet, var hospitalerne endnu overfyldt, og Miss Nightingale vilde ikke forlate egnen før den sidste soldat var utskrevet.

For at underholde de syke som var i bedring og gik oppe, samt hindre dem fra at bruke op sine penger i de mange øl og brændevinskneiper, indrettet hun smaa biblioteker eller læsehytter, hvor der altid laa papir og skrivesaker, hvis nogen vilde skrive hjem.

Hun strævdde ogsaa med at faa soldaterne til at sende sin lønning hjem til familien i England. Fire ganger om maaneden holdt hun derfor aapent kontor til besørgelse av pengebreve, og sendte hele vinteren igjennem hver maaned omkring 20 000 kroner hjem i smaasummer paa 20—30 kroner.

Hjemme i England følte man nu en sterk trang til at vise hende sin taknemlighet, og paa kort tid indsamledes en nationalgave paa 800 000 kroner.

Men Sir Sidney Herbert, som kjendte hende saa godt, forsikret at den eneste betingelse hvorpaa hun i det hele vilde motta nogen gave eller glæde sig over den, var, hvis den blev anvendt til ophjælp av det engelske sykepleievæsen.

Og saa blev det. Hele summen blev benyttet til en prægtig tilbygning til det gamle St. Thomas hospital i London, hvor sykepleiersker faar en udmerket utdannelse og har et vakkert hjem, hvis forsamlingsaal er prydet med Florence Nightingales marmorstatue.

Barakhospitalet blev atter overdrat sultanen, som lot de rum Miss Nightingale hadde benyttet i det ene taarn, staa urørt som da hun forlot dem. Desuten forærte han hende til avsked som tegn paa sin beundring et prægtig diamantsmykke.

Men hendes egen sidste gjerning derute var for egne penger at reise et mægtig marmorkors paa høiderne ved Balaklava til minde om de læger, sygepleiersker og soldater som var bukket under i fædrelandets tjeneste og her sov den sidste søvn saa langt fra hjemmet!

Fra dronning Victoria fik hun sendt en prægtig juvel, som hendes mand, prinsregenten, hadde git tegning til, og regjeringen takket hende offentlig ved Lord Ellesmere, der endte sin tale saaledes:

«Hun kan forsøke saa meget hun vil at und-

slippe, men naar hun lander i England, skal vi gi hende en mottagelse som skal gi uttryk for en hel nations taknemmelighet.»

Men Florence Nightingale hadde ingen lyst til denne offentlige mottagelse. Hun hadde gjort sin gjerning som for Guds ansigt og fulgt stemmen i sit indre, *den gode bevissthet* var hendes løn — ikke menneskemængdens hurrarop.

Hun avslog regjeringens tilbud om at la hende avhente paa et krigsskib, og under navnet Miss Smith reiste hun ubemerket og ukjent gjennom Frankrike, kun ledsaget av den lille trommeslager Thomas og en ældre tante.

Og saaledes naadde hun ikke gjenkjendt av noget levende menneske Whatstandwell — nærmeste station til Lea Hurst, gik tilfots op til huset og banket paa en bakdør i sit hjem, hvor familiens kjeldermeister lukket op for en høi, sortklædt og tilsløret fremmed dame!

*

Nyheten spredtes jo som ild i tørt græs de følgende dage, og folk strømmet i tusenvis sammen om Lea Hurst for at faa et glimt av hende at se, men enhver høirøstet demonstration blev neddysset, da der kom bud om, at Miss Nightingale ikke vilde kunne vise sig for nogen, da hun var meget træt og fremfor alt ønsket ro!

Og nu strømmet der ind takke og hilsnings-telegrammer fra alle samfundsklasser i England,

Irland og Skotland. Om alt dette vil jeg bare gjengi noen ord fra hendes tak for en hilsen fra 1800 arbeidere i Newcastle:

«— — — Jeg vil ikke bruke ordet «belønning», naar talen er om arbeide for fædrelandet, men jeg vil bare sige at dette, at møte sympati hos hengivne hjerter som eders, er den største hjælp, den største tilfredsstillelse, der er mulig for mig at ta imot fra mennesker. Jeg sender hver av dere 1800 arbeidere min inderligste tak!»

Hun trodde og haabet at hun efter noen tids hvile skulde bli istand til at arbeide igjen, men snart viste det sig at de legemskræfter der var holdt oppe ved hendes makeløse energi og jernvilje, de var opbrukt for bestandig, og hverken hendes egen brændende arbeidstrang eller hendes venners anstrengelser for at styrke hende var istand til at kalde nye kræfter tillive.

Et meget langt liv hadde hun endnu foran sig; men det har været en patients liv, sengen og soveværelset har været hendes opholdssted.

Men hendes aand har holdt sig like klar, hendes hjerte like varmt for alle syke og fattige og undertrykte.

Brev paa brev har hun offentliggjort i aviser og tidsskrifter for at vække samvittighetene, naar det gjaldt sykepleien eller de fattige i deres hjælpesløshet.

Bok paa bok har hun sendt ut, klare og overbevisende med veiledning til arbeidet ved

sykesengen i de fattiges hjem. Hun har skrevet til mødrene om barnestel, som begynder saaledes: «Faar jeg, der ikke er mor, lov til at tale litt med dere?» Hun har skrevet til de mangfoldige smaapiker der maa passe smaabarn, fortryllende smaaskrifter, rike paa sund sans, humor og egte kvindelig visdom.

Hun har ogsaa skrevet til regjeringen om bedrede kaar for soldaterne hjemme og ved den engelske hær i Indien. Hendes ord blev altid hørt. Hun har den vigtigste del i de mangfoldige forbedringer som blev indført, og hospitalsautoriteter og regjeringsmedlemmer kom til hendes hjem for at faa raad og veiledning.

I sin høie alderdom har hun da ogsaa hat den glæde at se frugterne av sit arbeide blomstre rundt om i landet.

Æresbevisninger har hun mottat i mængder, sidst i februar 1908, da hun i en guldæske mottok et dokument, der utnævnte hende til æresborger av byen London.

Alt dette har vel glædet hende, men det har ganske sikkert været smaating overfor bevissheten om at hun var rede, da hun blev kaldt og gjorde sin gjerning som for Guds ansigt.

Mai 1910 feiret Florence Nightingale sin 90de fødselsdag, hilset og hyldet med telegrammer og blomster fra alle jordens egne!

Men hun var for svak til at kunne glæde sig over disse nye beviser paa hengivenhet og be-

undring. Hendes sjæl var i begrep med at lette sine vinger — endnu to skjønne sommermaaneder nølet den med at forlate den ædle form — endelig 14de august kom befrielsens dag. Da lukket Florence Nightingale for sidste gang de trøtte øine og sovnet ind til den sidste lange søvn. Lang hadde arbeidsdagen været, men endnu længer aftenens skumring.

Den engelske nation tilbød hende den sidste og største ære den har tilovers for sine store — at bli begravet i Westminster. Men Florence Nightingales nærmeste slegt avslog denne hæder. De følte sig forvisset om at det bedst stemte med hendes egne ønsker og smag at bringes til hvile i største enkelthet ved siden av før avdøde kjære paa West Wellows kirkegaard.

Den 23de august førtes kisten gjennom Londons gater fra hendes bolig til Waterloo jernbanestation. Overalt var flag heist paa halv stang, vinduslemmerne lukket og rullegardiner trukket ned.

Under militærmusikkens dæmpede sørgetoner løftedes kisten og bares ind av soldater. Den var dekket av et hvitt indisk sjal hun pleiet bruke, og var skjult av deilige blomster og kranser. Blandt disse la man merke til en av roser og lillekonval i form av en lampe, og paa en liten lyngkrans fra en syv aar gammel pike var der fæstet en lap med følgende ord: «Vær saa snild at ta med denne krans. Jeg har selv plukket

blomsterne og selv bundet dem, for jeg var saa glad i hende.»

Og der hviler nu Florence Nightingale, hvis navn minder om blomster og fuglesang, og som var saa rik paa kjærlighet, at alene mindet om den styrker vor tro paa godhetens magt og det godes endelige seier.

Fra revolutionskrigens tid

(Anne Bøget)

Du har vel hørt om den franske revolution, og at en av dens mange følger var at klosterne blev ophævet, og de som hadde søkt ly bak deres mure blev nødt til at blande sig i det fremmede, urolige liv der levedes utenfor. For mange — kanskje de fleste — blev det en befrielse — en opvaagnen til lyset og dagen, til utfoldelse av deres evner, til *handling*.

For andre — og for dem var det rigtig slemt — en opvaagnen fra klostercellens og klosterhavens stille, skjønne drøm til larm og støi, skurrende mislyd og hæsblæsende konkurranse. Deres sjæl var stemt saa fint at den kun gav gjenlyd i klosterets stilhet, utenfor blev den ikke hørt. De kunde ikke finde en plads i det almindelige veddeløp, deres haand var lammet, de kunde bare drømme, ikke handle. Men livet fordrer handling, og derfor gik det som i eventyret om kongedatteren: «Duer ikke — væk!»

«Søster Martha», eller som hendes virkelige

navn var — Anne Biget — hørte til den første slags, skjønt ingen skulde ha ant det — mindst av alle hun selv. Hun var født 1749 i den franske by Besançon, men var som ganske liten blit bragt til et kloster i sin fødeby, og der vokste hun op under navnet «søster Martha», uten at vite om hun hadde forældre eller søsken eller slegtninger ilive, eller i det hele nogenting om det merkelige, brogede og urolige liv der levedes utenfor det stille klostets mure. Den lille, trange celle med den smale jernseng og krucifikset paa væggen over, det dystre kapel hvor hun møttes med de andre søstre til den regelmæssige andagt, og den stille, skjønne klosterhave hvis blomsters sterke duft og glød syntes at bære bud om sterkere og farligere følelser — *det* var hendes verden, utenfor den visste hun ikke av noget.

Da hun blev voksen, blev hun anvist arbeide som klosterets portnerske, det vil sige, hun maatte bak et tæt gitter ta imot de gaver som sendtes til klosteret. Disse blev lagt paa en dreieskive, slik at de givende hverken kunde se søsterens ansigt eller hænder. Og paa den maate kunde det gaa til at portnersken aldrig saa et ansigt eller hørte nogen stemme fra verden utenfor. Hun var som en bergtagen, kun at hun ikke længtet hjem som disse pleier at gjøre det i eventyrene og folkeviserne, for hun hadde slet ingen erindring om livet utenfor.

I 43 aar hadde hun nu ført denne ensformige tilværelse og var allerede begyndt at bli træt av dens uendelige regelmæssighet og saa smaat begyndt at længes efter døden, der nok vilde bli en overgang til et rikere og bedre liv, det trodde hun saa visst.

Men mens hun lever der i stilheten bak klosterets mure, hvor ikke en lyd trænger ind, foregaar der utenfor i hendes eget fædreland de største begivenheter dets historie melder om. De arbeidende og forfærdelig undertrykte klasser reiste sig til en fortvilet kamp for frihet og mere menneskelige vilkaar. Skatter og avgifter vokste til det utrolige, saa borgerne maatte betale 83 % skat, mens adel og geistlighet var fritat for at betale nogetsomhelst og levet i sus og dus paa sine slotte eller ved hoffet, hvor den ene eventyrlig overdaadige fest avløste den anden.

Da blev nøden og jammeren saa stor, at folket grepes av fortvilelse og reiste sig i oprør. Det blev den franske revolution. Men det var ikke nok at det gamle pilraatne samfund blev revet ned, et helt nyt Frankrike skulde reise sig paa dets ruiner, alle forhold der mindet om fortiden, omkalfatres, og da maatte det først og fremst gaa ut over klostrene, der skulde ophæves, og deres beboere jages ut for at bli nyttige, arbeidende borgere i det nyvakte land.

Og saaledes hændte det en dag at portner-sken i det stille nonnekloster i Besançon maatte

opleve at en skare mænd, væbnede soldater, brød klosterporten op med magt og i øvrighetens navn forlangte at dets samtlige beboere straks skulde rømme huset, hvis skatter og kostbarheter tilfaldt den franske stat!

Tænk dere engang for et tordenslag dette var, som i første øieblik lammet dem fuldstændig. Men det *var* ikke en skrækkelig drøm, et mare-ridt, det var virkelighet.

Ak, de arme, lyssky væsener, i sin dødelige angst og forvirring løp de hjælpeløse og fortunlede omkring, mens solskinnet utenfor — gjennem de aapnede dører — fylgte de graa rum med et nyt, forunderlig lys, og gatens folk allerede var strømmet til og nysgjerrig snuste om ute i klosterhaven. Smaabarn plukket av de hvite liljer og de røde roser, fik fanget fuldt og lo av glæde! Brune, sterke mænd ler med og synger — underlige sange, fylgte av en vild trods og en ubændig længsel der faar øinene til at brænde og blodet til at strømme til hodet.

Ak — det er altsammen saa forunderlig, overvældende, ufattelig! Men det er altsammen virkelighet. En soldat drar en ring av den hellige jomfrus arm og stikker den leende op paa sin egen, og det sidste søster Martha ser av sin lille ukrænkelige celle, er at en gategut napper hendes egen lille smale hodepute, stikker den under sin trøie og løper bort med den! Og nu driver soldaterne den viljeløse skare nonner foran sig

ut paa gaten, klosterporten stenges, og laasen forsegles. Folkesværmen staar litt og glor paa dem, saa spredes ogsaa den, og søstrene blir staaende ene og forlatte ute paa den larmende gate med dens ustanselige strøm av gaaende, ridende og kjørende, der hver for sig synes at ha det forunderlig travelt, og at ile mot et bestemmelsessted hvor de ventedes og formodentlig ikke kunde undværes! Kun de stakkars nonner hadde intet sted at ty hen og ingen der ventet paa dem.

I denne yderste nød blev de reddet av slegtninger der hadde faat høre om klosterets lukning, og nu kom for i alle fald at tilby dem tak over hodet, indtil de fik samlet sig litt og utsigterne bedredes paa den ene eller anden maate. Tilslut var de spredt allesammen, hver til sin kant, kun søster Martha blev staaende alene tilbake. Hun hadde ingen slegtning til hvis hjem hun kunde ty hen, ikke det menneske hun kunde be om hjælp.

Og det begyndte alt at skumre. Træt, sulten og usigelig ængstelig sneg hun sig langs husrækkerne, gate op og gate ned, instinktmæssig søkende ut mot ytterkanten av byen, hvor larmen og trængselen ikke var saa overvældende. Og nu tændes lygterne, sang og latter høres fra de oplyste hjems aapne vinduer, og fra brændevinsjappen henne paa hjørnet kastes to drukne mænd ut paa gaten. Under eder og forbandelser

raver de nedover, mens søster Martha skjælvende gjemmer sig i en porthvælving.

Endelig er hun naadd ut hvor by og land gaar over i hinanden. Her er det mørkere, men roligere, og hun fæster sig ved et litet koselig hus der laa for sig selv, med en vanskjøttet liten have foran. Men to prægtige lindetrær kastet en slik fredelig, beskyttende skygge over huset at søster Martha uvilkaarlig traadte nærmere.

Da hører hun til sin forundring indenfra huset en saar, jamrende stønnen. Ubeslutsom blir hun staaende utenfor, men da jamringen stadig vedblir, aapner hun modig den lille haveport og gaar indenfor og banker sagte paa gatedøren.

Ingen svarer, men da jamringen, som et øieblik er stanset, igjen begynner, aapner hun den ulaaste dør, der fører ind til en mørk forstue. Hun famler sig videre, og da hun aapner den næste dør, kommer hun ind i et sovekammer, hvor hun ved en tændt natlampes skin i et hjørne opdager en seng med halvt fratrukne grønne omhængsgardiner. Fra denne seng er det klagerne kommer, et par gamle, magre kvindearmer rækker sig ut mot hende, og en svak skjælvende stemme spør:

«Er du en engel fra himmelen som kommer for at hente mig, eller er du et menneskelig væsen som vil forbarme sig over mig?»

«En hjemløs, forlatt stakkar er det som staar

foran Dem, frue,» svarte søster Martha, «og jeg vil ikke noe heller end faa være Dem til litt hjælp.»

Og nu fortalte den syke frue, at det var hendes det lille hus, og at hun hadde leiet ut to rum ovenpaa til et par folk, mot at de som vederlag skulde se til hende og være hende til nogen hjælp. Men jo daarligere hun blev, des mindre notis tok de av hende, og de sidste par dage hadde hun slet ikke set noget til dem og hadde ligget der ganske alene og hjelpesløs. En eneste dyrebar søn hadde hun, men han var ute i krigen. Længe, længe hadde hun intet hørt fra ham, og det var ængstelsen for ham der hadde gjort hende saa syk og elendig at hun ikke kjendte noget høiere ønske end at faa dø.

Men hun døde nu ikke saa snart. Længe endnu laa hun syk, hele tiden paa det kjærligste pleiet av søster Martha, der var lykkelig og taknemlig over at ha fundet et slags hjem og et arbeide. Men stadig nedover gik det med den sykes kræfter. Da tok hun en aften to dage før sin død søster Marthas hænder mellem begge sine og takket hende under taarer for hvad hun hadde været for hende. Hun hadde nu vistnok ingen søn mere ilive, og derfor skulde søster Martha eie det lille hus med alt dets indbo samt renterne av en liten kapital — omtrent 300 kroner aaret. Det var jo ikke saa meget netop, men det var da et hjem, og hvis sønnen levet og

vendte tilbake, var hun sikker paa at han i søster Martha vilde finde en anden mor.

Og saa døde enken, og søster Martha blev boende alene i det hyggelige lille hus og kunde sitte med hænderne i fanget paa stas den hele dag om hun hadde villet. Men *det* passet hende ikke — i 43 lange aar hadde hun levet et ørkesløst liv. Nu hadde hun faat ret til at arbeide, og den vilde hun bruke, skjønt hun slet ikke var ung mere og ganske uerfaren i denne verdens ting.

Det var en soldat, den avdødes søn, som hadde den egentlige ret til huset, og selv om han var død, saa skulde det i alle fald komme hans lidelseskamerater tilgode, og raskt bestemmer hun sig nu til at aapne huset til et hjem for syke soldater og pleie dem der paa det bedste.

Snart var hvert rum optat, og der gik mange penger med. Men nu gjorde søster Martha den glade opdagelse, at menneskene var villige til at støtte, naar de saa at hjelpen dudde noe. Hun nød snart almindelig tillid, og der meldte sig hele skarer som bad om hjelp og pleie. Det lille hus blev snart forlitet, flere omliggende blev indkjøpt og indredet; det blev en hel række lasaretter.

Dag og nat var søster Martha paa færde, hun undte sig ikke den nødvendige hvile, saa lyksalig var hun over at ha fundet en saa god anvendelse for sin tid og sine kræfter.

Aarene gik, og hun blev en gammel kone. Men hun merket det knapt — der var jo fremdeles stadig krig og stadig ny elendighet som skulde hjælpes. Tilslut gav soldaternes beskrivelse om slagmarkens rædsler hende ingen ro. Husvæsenet der hjemme og pleien av de syke var nu kommet i saa god gjænge; *det* arbeide kunde overlates andre, selv vilde hun nu ut til selve krigsskuepladsen, *der* var nøden størst og hjelpen mindst.

Og hendes arbeide bar de mest velsignede resultater. Overalt hvor elendigheten var størst, kunde man være sikker paa at se søster Martha. Utrættelig ilte den gamle fra den ene saarede til den anden. Det var som om træthet var en ukjendt ting. Og den kjærlighet der straalte ut fra de milde brune øine, gjaldt like meget og uten forskjel ven som fiende, det sidste begrep kjendte hun ikke, at det var en som trængte hjelp, var hende nok.

Soldaterne kjendte hende allesammen og elsket hende, og snart naadde hendes ros ogsaa de kronede hoder der efter Napoleons avsættelse var kommet sammen for at avgjøre Europas fremtidige skjæbne. De høie herrer blev opmerksomme og ytret ønske om at faa se med egne øine den merkelige gamle kvinde om hvem der i hæren gik slikt ry.

Den 2den august opsøkte saa keiseren av Rusland hende og foræerte hende en erindrings-

medalje med hendes billede samt en anselig sum guldpenge.

Nu vilde de andre heller ikke staa tilbage, og den østerrikske keiser forærte hende ogsaa en pengesum samt belønningskorset.

Ak gamle, gode, fromme søster Martha — hun hadde saa sandelig ikke arbeidet med medaljer og penge som maal, men ene og alene ut av sit eget hjertes overstrømmende kjærlighetstrang! Og nu saa hun med forundring sit eget billede stukket i kobber og omgitt av en krans av franske og utenlandske ordener.

Men det forstyrret altsammen ikke i ringeste maate hendes sinds likevegt og harmoni. Rolig og uanfegtet vendte hun hjem til sin fødeby og fortsatte uavbrutt sit kjærlighetsverk, indtil hun var 75 aar gammel.

Da kom døden en dag og banket paa døren til det samme lille hus under skyggen av de to gamle lindetrær, hvor hun i en alder, da de fleste lægger aarerne ind for at nyde fred og gode dage, var begyndt sin velsignelsesrike og merkelige løpebane.

Og søster Martha lukket op for ham og kjendte med ett at hun var meget, meget træt, og at hvilen nu var velkommen!

Aleksandrine Tinne.

Den gamle vikingeaand er ikke død. Jeg tror ikke den kan dø heller, saalænge der endnu findes en germaner ilive. Længselen efter «en ny himmel og en ny jord» driver dem ut fra hjemmets lune tryghet og sikre fremtid, ut mot det ukjendte, mot kamp, farer, kanske en fortidlig død, men ogsaa mulig vinding, berømmelse og eventyr. Hvert land har sine vikinger, ja næsten hver slegt sin. Sterke kropper og urolige sind der *maa* ut og baske med farer og vanskeligheter, ellers gaar noe i stykker i dem, og de finder ingen anden anvendelse for sine kræfter end krig mot omgivelserne.

Men heldigvis — endda ligger havet aapent for alle, endda findes uopdagede egne der venter paa vikingeaandens mod og foretagsomhet — skjønt den *maa* længer og længer avsted, helt ind til kontinenternes inderste indre og op mot polernes evige sne.

Det er en uhyre sum, et uhyre overskud av mands mod og mands energi som har fundet

avløp ved opdagelsesreiser og videnskabelig utforskning av fremmede egne. Men at der ogsaa findes kvinder blandt disse vikinger, det er mindre bekjendt. Og dog kjender jeg til én der selv har ledet og selv bekostet en række videnskabelige opdagelsesreiser til det indre Afrika, og om hvis skjønne og sympatiske personlighet der endnu lever sagn blandt Sudans og Arabiens negre.

Aleksandrine eller — som hun selv kaldte sig — Aleksine Tinne var datter av en viss Phillip Tinne, en hollænder, der paa den franske revolutions tid hadde nedsat sig i England, men efter Napoleons fald vendte tilbake til Nederlandene, hvor han egtet en rik og fornem dame, datter av admiral von Cappelen.

Faa aar efter døde Phillip Tinne og efterlot sin lille datter Aleksandrine som Hollands rikeste arving. Hun fik en udmerket opdragelse og den bedste undervisning som var at faa, og vokste op til en ung pike av en usedvanlig begavelse og sjelden skjønhet. Hendes tørst efter kundskaper var enestaaende, særlig kunde hun aldrig bli træt av at høre om fremmede verdensdele og liv og natur der. Timevis kunde hun sitte med atlaset foran sig, hun undredes *saa* paa hvad vel det tomme rum paa Afrikakartet kunde indeholde!

Ja du smaapike som læser dette, du kjender ikke til noe «tomt rum» paa dit Afrikakart, men

jeg skal sige dig, at da jeg gik paa skolen — og det er nu ikke saa *forfærdelig* længe siden netop — da hadde Afrikakartet bare navne langs kysterne. Ikke en eneste av de store floder var fulgt længer end en 20—30 mil ind i landet, og av indsjøer fandtes ikke andre end Tsad.

Og nu er det da høist sandsynlig at der paa Aleksandrines kart var endda færre navne end paa mit, og især manglet noget som i aarhundreder hadde beskjæftiget forskernes sind og mængdens fantasi — nemlig Nilens første tilløb. *Nilen*, denne vidunderlige flod, ved hvis bredder den ældste kjendte civilisation hadde blomstret op, hvis navn var det hellige symbol paa frugtbarhet, og hvis natur og historie altid har sat fantasien i bevægelse. Der laa de mægtige ruiner av ældgamle helligdomme, der skuet 4000 aar gamle pyramider ned paa menneskekrypet ved deres fot, der smilte sfinksen sit uutgrundelige smil. Og over det hele hvælvte sig en uendelig lys, altid skyfri himmel!

Ægypten kaldtes landet op til Nilens første fossefald, Abyssinien videre indover, men selve Nilens kilder var man ikke naadd frem til. Og da Aleksandrine var blit voksen, tok hun igjen Afrikakartet foran sig, og igjen vaaknet lysten til at undersøke «det tomme rum», og helst da syd for Ægypten, for at finde flodens begyndelse. Og denne gang vilde hun gjøre drømmen til virkelighet. Uavhengig var hun, al sin tid kunde

hun raade over og en uhyre formue. Ingenting var det som nu holdt hende tilbake i hjemmet!

En *ven* hadde hun hat. En hun hadde elsket over alt og alle — men han hadde svigtet, han hadde ikke holdt maal, og saa hadde «det tomme rum» naadd hendes *hjerte* og bredt sig slik at hun *maatte* fylde det med et eller andet, hvis hun i det hele skulde kunne leve livet!

Og se *derfor* var det, at Aleksandrine Tinne igjen tok Afrikakartet foran sig. Hun vilde derned, en hel ekspedition vilde hun bekoste og utruste, og ikke gi sig før hun hadde fundet frem. Og der vilde hendes sind fyldes av nye indtryk, nye billeder, hendes kundskaper vilde utvides, videnskapen berikes og nye folkeslag vindes for civilisationen.

Men skulde noen resultater naaes, maatte der en grundig forberedelse til. Og saa reiste hun først til Ægypten, hvor hun i længere tid slog sig ned paa forskjellige steder for grundig at sætte sig ind i seder, skikke og tænkesæt og lære fuldstændig at forstaa og tale arabiske dialekter.

Endelig i 1859 brøt hun op i spidsen for den første ekspedition og naadde helt op til Gondokoro, og vil *du* nu følge hende videre frem, maa du ta for dig dit bedste Afrikakart. Her stanset hun første gang. Skulde hun videre frem, maatte en ny utrustning til, og den gik hun straks igang med.

Det var egnen omkring Bahr al Ghazal hun nu vilde undersøke. Det var første gang videnskapsmænd vovet sig ind der, da en flytende græsart gjorde det vanskelig at komme frem med baat, og desuten klimaet var overordentlig farlig, særlig for europæerne.

I 1861 var utrustningen til den nye ekspedition færdig. Hun brød da op og drog med talrike damp- og seilbaater sydover. Hendes mor fulgte med denne gang og hendes tante, foruten en hel skare naturforskere. Maalet var at undersøke egnen om Bahr al Ghazal for at se hvor langt Nilbassinet strakte sig vestover i retning av indsjøen Tsad, og om mulig opdage den store indsjø i hjertet av Afrika om hvilken der gik saa mange sagn og rygter, men som tilslut viste sig ikke at være andet end Øvre Kongo.

Det blev en farlig tur. Feberer raste blandt europæerne i hendes følge. Flere videnskapsmænd strøk med foruten Aleksandrines tante, baronesse von Cappelen. Under store farer og med største vanskelighet naadde man i 1864 Khartum.

De næste fire aar opholdt hun sig paa forskjellige steder i Ægypten, Algier og Tripolis, hvorfra hun i spidsen for en meget stor karavane brød op for over indsjøen Tsad at naa den øvre Nil. Til hjælp tok hun med to paalidelige og trofaste hollandske sjømænd, Jacob og Kornelius, foruten talrike muhammedanske tjenere og Saadah,

en gammel negerinde hun hadde løskjøpt i Sudan og som var hende overordentlig hengiven.

Den tyrkiske øvrighet la ingen hindringer i veien for hendes reise, og da utrustningen var foregaat med den yderste omtanke, syntes alt at skulle love godt.

En stor del av veien gik gjennom ørken, og Aleksandrine hadde derfor git ordre til at medta noen store vandbeholdere av jern. Disse kar vakte uheldigvis stor opsigt, da karavanen for en tid gjorde holdt ved Murzuk, Fezzans hovedstad, og snart hviskedes der mand og mand imellem at disse jernbeholdere nok slet ikke indeholdt *vand*, som der blev sagt, men *penger*, som denne underfulde eventyrprinsesse vilde ta med sig til hjertet av Afrika.

Og rygтет sneg sig fra Murzucs gater ut til ørkenens pøbel — tavareqfolket, som altid er rede til at anfalde og plyndre, saasart de aner haab om den ringeste vinding.

Aleksandrine Tinne kjendte nok dette pak fra tidligere reiser, men hun trodde at hun hadde tat alle nødvendige forholdsregler for at sikre sig deres venskap. Hun hadde til og med sendt budskap til Ghat, en betydelig by i Sahara, med store gaver til høvdingen, Ikenukken, og bedt om hans beskyttelse.

Høvdingen blev meget smigret, og svarte budene at han takket saa meget for gaverne og selv vilde træffe hende paa et nærmere betegnet

møtested paa veien til Ghat. Foreløbig sendte han hende en del veivisere der skulde ledsage hende dit.

Og disse samme veivisere er det da som i al hemmelighet har sammensvoret sig med hendes arabiske og tavareqkameldrivere og lagt planen om at myrde hende og røve til sig de rigdomme hun formentlig gjemte i de store jernbeholdere.

Imidlertid drog karavanen uten at ane noget ondt videre mot syd til det sted hvor Ikenukken efter avtale skulde møte hende. Han var imidlertid ikke kommet endnu, og karavanen skulde derfor indtil videre slaa sig tilro ved Wadi Abesjong.

Men allerede næste morgen, den 1ste august, hørte Aleksandrine Tinne inde i sit telt at kameldriverne utenfor var kommet op i en høirøstet trætte. Hun ropte da paa de to hollandske sjø-mænd og bad dem at faa stanset ordstriden, der nu syntes at ha utartet til et helt slagsmaal. Men de to hollændere maatte passere de stridende parter for at naa hen til sine geværer paa bagagevognen, og dette søkte kameldriverne at hindre dem fra.

Og da nu larmen utenfor snarere tiltok end avtok, gik Aleksandrine ut av sit telt for selv at høre meningen med alt dette. Derute skraalte og skrek alle i munden paa hverandre, og hun hævet derfor høire haand i veiret for at faa skaffet sig opmerksomhet.

Da hørtes pludselig ropet: «Slaa til!» og en tavareq hugget efter hende med en sabel, der næsten ganske skilte haanden fra armen. Aleksandrine vaklet ind i teltet, mens hun med den anden haand forsøkte at faa den høre i stilling igjen, og sank ned paa en boks derinde.

I samme øieblik sabelen rammet hendes haand, blev Jacob, den ene av de to hollandske sjømænd, dræpt ved et sabelhugg, der kløvet hans hode, og den anden, Kornelius, truffet av et spyd. Med dette gjennem sig løp han ind i sin herskerindes telt og kastet sig for hendes føtter. Straks efter var imidlertid forfølgerne der og dræpte ham ved pistolskud.

En tavareq-røver slog nu Aleksandrine over nakken med en sabel, der gjennemskar hendes svære fletter uten dog at naa ryggraden.

Nu faldt hun bedøvet om, og to mænd rev av hende klærne og slæpte hende efter føtterne ut av teltet til et sted noen meter derfra, hvor de lot hende ligge nøken i sandet, utsat for de brændende solstraaler. Den gamle trofaste negerinde Saadah knælte ned og løftet forsigtig hendes hode op i sit fang, men en tavareq rev hende tilside og jog hende tilbake til leiren.

Og saa blev da den skjønnne, ulykkelige Aleksandrine Tinne liggende derute paa den brændende ørkensand fra klokken otte om morgenen til tre om eftermiddagen, da døden forbarmet sig over hende. Med korte mellemrum hadde

hun bønfuldt sine tjenere om vand, idet hun kaldte dem ved navn, den ene efter den anden, men ingen av dem fik lov til at nærme sig hende.

Da budskapet om hendes sørgelige skjæbne naadde Murzuk, sendte pashaen folk ut til stedet for at faa de døde begravet. De hyllet Aleksandrine Tinnes unge legeme ind i et 30 meter langt kalikoklæde, anbragte et træbret, belæsset med tunge stener, paa hver side for at holde tøiet nede og sopte saa sand over det hele. De to hollandske sjømænd lagdes en paa hver side av hende. Senere blev andre mænd sendt ut for at betegne stedet ved et slags monument, men da var det slet ikke at finde, ørkensandet hadde jevnet det hele og utslettet ethvert spor av den skjønne, begavede, men ulykkelige kvinde.

Det er ikke den eneste gang at opdagelsesreisende har paadrat sig ulykker eller døden under sit arbeide, men mangen gang har det været den direkte følge av at de har tillatt sine folk at begaa uretfærdigheter og grusomheter mot de indfødte. Deres skjæbne har i det tilfælde været løn som forskyldt.

Saa ganske anderledes var forholdet med Aleksandrine Tinne. Hvorsomhelst hun hadde opholdt sig, efterlot hun sig udelukkende gode minder om den mest hensynsfulde behandling, mildhet og storslagne generøsitet. Altid og overalt hvor hun færdedes, viste hun den fineste forstaaelse av de indfødtes tænkemaate, seder

og skikke og sit inderlige ønske om at vinde deres venskab og tillid, betalte ogsaa altid mere end rikelig for enhver tilbudt hjælp.

Mindet om «Signorinan» lever endnu blandt Afrikas negre. Det kan slet ikke dø, for i de blodige tider som fulgte efterpaa, med Mahdiens opstand, er mindet om hendes skønne skikkelse, hendes mildhet og godhet blit til et trøsterig sagn om en halvgud der viste sig iblandt dem for at stille den hungriges sult og trøste den sørgendes sjæl.

Hvem vet — kanske har hun hat sin mission og har fuldført den!

Vel værd er hun at mindes!

I alle boglader faaes:

LOUISA ALCOTT:
SMAAFRØKNER

Pris kr. 2.00, kart. kr. 2.40, indb. kr. 3.00

«SMAAFRØKNERNE» GIFTER SIG

Pris kr. 2.00, kart. kr. 2.40, indb. kr. 3.00

HJEMMET PAA PLUMFIELD

Pris kr. 2.00, kart. kr. 2.40, indb. kr. 3.00

OVERSATTE FRA ENGELSK VED ELISE HORN

ERNEST BRYANT:

SIN EGEN LYKKES SMED

PAA NORSK VED C. J. HAMBRO

Pris kr. 2.65, indb. kr. 3.90

MARIE MICHELET:

USYNLIGE MAGTER

FORTÆLLING — ANDET OPLAG

Pris kr. 1.80, kart. kr. 2.20

BARBRA RING:

ANNE KARINE CORVIN

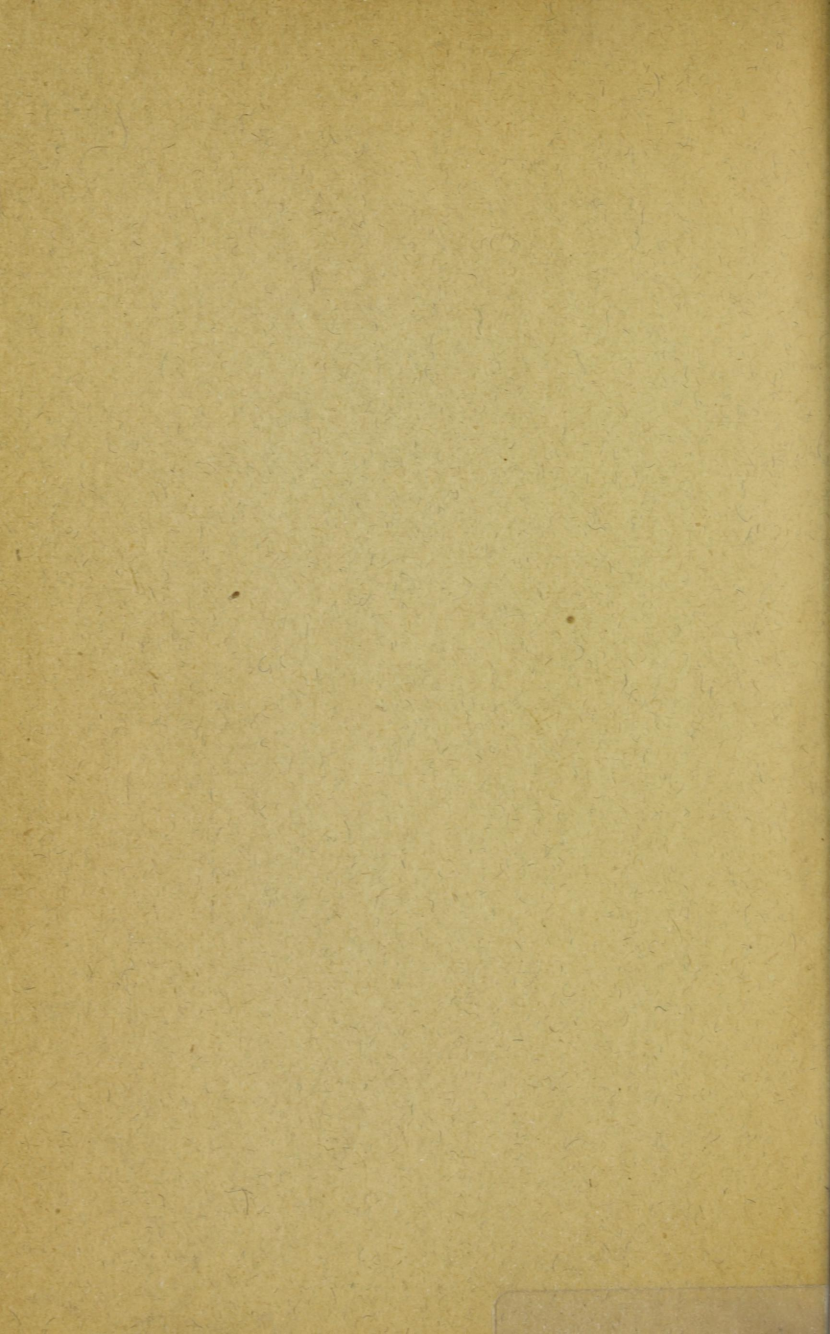
FJERDE OPLAG — Pris kr. 1.50, kart. kr. 1.90, indb. kr. 2.25

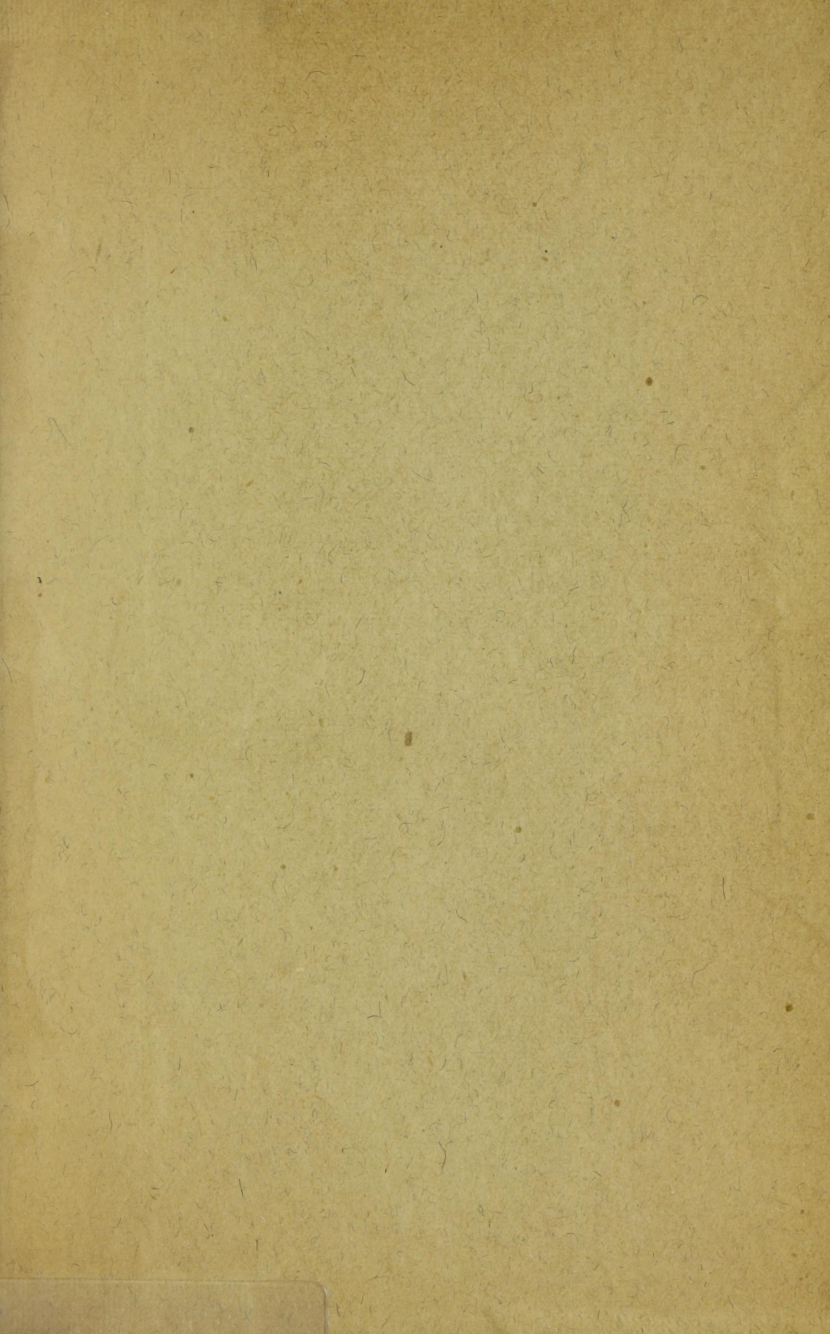
TO AAR EFTER

FJERDE OPLAG — Pris kr. 2.00, kart. kr. 2.40, indb. kr. 3.00

H. ASCHEHOUG & CO.

Signe
Grave Dal
Historier
for
vitrolig
boken

Kr. 1910

